

73218

BIBLIOTHECA HUNGARICA ANTIQUA

XXII.

Sylvester János

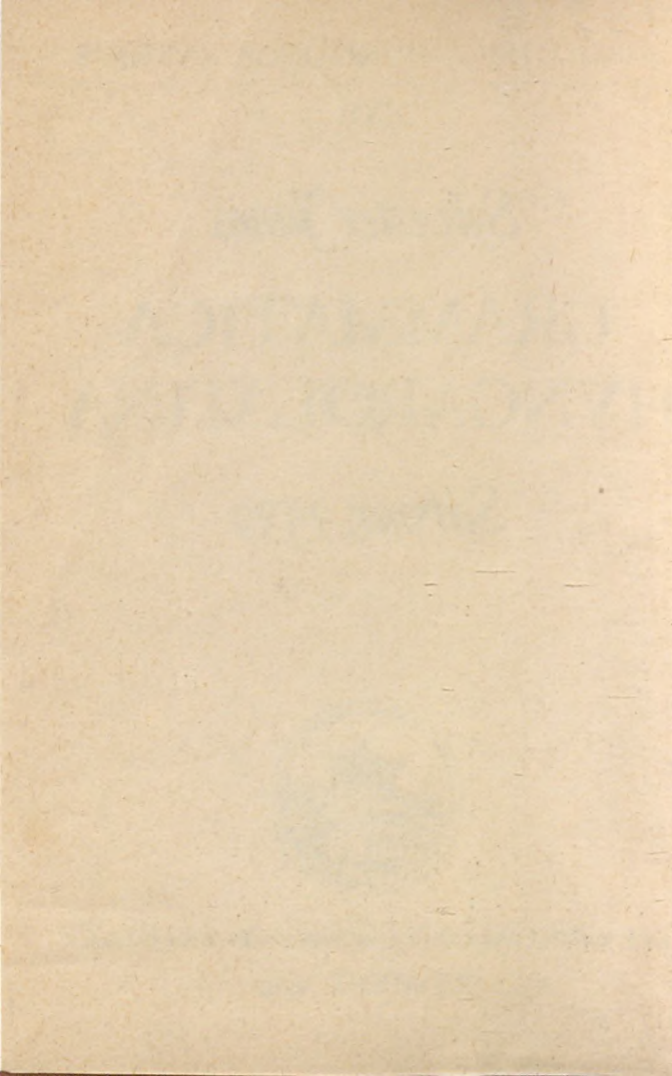
GRAMMATICA
HUNGAROLATINA

Sárvár, 1539

MTA IRODALOMTUDOMÁNYI INTÉZETE

BUDAPEST, 1989

BIBLIOTHECA
HUNGARICA
ANTIQUA
XXII.

AKADÉMIAI KIADÓ
Budapest, 1989. 3

BIBLIOTHECA HUNGARICA ANTIQUA

alapította:

Varjas Béla

szerkeszti:

Kőszeghy Péter

XXII.

Sylvester János

Grammatica Hungarolatina

SÁRVÁR, 1539

72458

XXII.

Sylvester János

Grammatica Hungarolatina

SZÖRÉNYI LÁSZLÓ

tanulmánya

MTA
KIK

MTA IRODALOMTUDOMÁNYI INTÉZETE
AKADÉMIAI KIADÓ

1989.

673218

A faksimile szövegét közléteszi:

KÓSZEGHY PÉTER

MAGYAR
TUDOMÁNYOS AKADEÉMIA
KÖNYVTÁRA

Megjelent Sárvár Város Tanácsának javaslatára,
a „Kulturális és történelmi emlékeink feltárása,
nyilvántartása és kiadása” program keretében.

ISBN 963 7602 291

ISSN 0067-8007

A kiadásért felelős: Klaniczay Tibor
Készült a Magyar Színházi Intézet nyomdájában
Budapest, I., Krisztina körút 57.

M. TUD. AKADEÉMIA KÖNYVTÁRA

Könyvteltár. 11726/19. 89. sz.

A könyv, amelynek hasonmás kiadását az olvasó kezében tartja, az OSZK-ban található, egyetlen példányban.¹ Kalandos úton került oda. Létezéséről Denis és Wallaszky híradása tájékoztatta először a közvéleményt, részletes leírást azonban csak Weszprémi István adott róla. Erre figyelt fel Kazinczy Ferenc, és valóságos detektív-munkával kinyomozta a könyv hollétét, majd a tulajdonostól rövid időre megszerezte, lemásolta és kiadta. A tulajdonostól, Sinai Miklós debreceni professzortól azután a Fáy családhoz, majd 1874-ben mai helyére, a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárába került. Kazinczy így méltatja a művet: *„ERDŐSI valóban egyike vala nemzetünk legtiszteltebb Hérósainak. Bölcsebb, mint hogy azon hitvány vetekedéseknek eredjen, mellyek Dévait és másokat annyi bajba, 's inségbe süllyesztették, a' szeretetre-méltó Melanchtonnak és Erasmusnak indúlt-el nyomdokain, 's egész élete azon dicső tárgynak volt intézve, hogy a' Szépnek tudo-*

1 RMNy 39.

mányát, melly a' Jóéval és Igazéval mindég e g y -
g y ü t t-jár, vagy inkább ezeket meg e l ő z i , Ha-
zánkban virágzatba hozhassa. Ő vala az, a' ki, ki-
lesvén nyelvünknek tulajdonságait, mellyet őelőtte
senki nem mérészlett – mert a' mit Vitéz Jánosról,
a' nagy Király' nagy nevelőjéről, emlegetnek, nincs
bébizonyítva – annak törvényeit vagy az első, vagy
tehát Vitéz után a' második, tudományos rendbe
szedte; – Ő végre az, a' ki, a' tetrachordont el-
vetvén, fülünket azon mennyei zengzethez szok-
tatta, mellyet a' szép-egü Hellász' boldog fiai az
Istenek' magzatjaiktól tanultak; és már két száza-
dok előtt kimutatta az útat, mellyen a' mi Meg-
dicsőültjeink, RÁDAY, BIRSI, MOLNÁR és DAY-
KA, 's ti Élők! kiket én szerencsés valék egyetem-
ben szemlélni barátaimnak örök koszorújában, bo-
rostyánt arattatok. – Az ő neve örökké fog élni
a' maradéknál, 's érdemi tiszteletben lesznek, vala-
mig a' Múzsák magyar hangon fognak énekelni.”²

Újkori irodalmunk nagy reformátorának iga-
za van abban, ahogyan kijelöli Sylvester helyét
Erasmus és Melanchthon tanítványai között, abban

2 *Magyar régiségek és ritkaságok*, Kiadta: KAZINCZY
Ferenc, Pesten, 1808, XVIII–XIX.

is, hogyan összekapcsolja nyelvtanírói elsőségét a metrikus költészet meghonosításában játszott úttörő szerepével, legmélyebb gondolata azonban az, hogy alapvetően esztétikai gyökerűnek látja Sylvester törekvéseit.

Jellemző a magyar fejlődés megkésetttségére, hogy a feledés homályából kiemelt tizenhatodik századi nyelvtant Kazinczy még sok helyen saját, a debreceni grammatikusokkal vívott vitáihoz tudja érvül felhasználni. Valahogyan oly módon tette aktuálissá, mint ahogyan Zrínyi-kiadásával igyekezett példát mutatni az élő irodalomnak.

Sajnos Kazinczy másolatába sok hiba csúszott, amelyeket az előszóhoz fűzött kiegészítésben csak részben korigál. A következő kiadó, Toldy Ferenc, szintén sok hibát vétett, időnként még bele is javított a szövegbe.³ Thomas A. Sebeok Amerikában megjelentetett hasonmás kiadása ezt a Toldy-féle szöveget reprodukálja javítások nélkül.⁴ Az eredetiről készült végül az eddigi utolsó kiadás, amely szintén hasonmás; három más művel együtt adta ki Molnár József, Szathmári

3 *A régi magyar nyelvészek Erdősitől Tsétsiig.* A Magyar Tudományos Akadémia megbízásából kiadta TOLDY Ferenc. Pest, 1866, 3–78.

4 SYLVESTER, Johannes Pannonius: *Grammatica hungaro-latina*, With a Foreword by Thomas A. SEBEOK, Bloomington – The Hague (1968), 78. (Uralic and Altaic Series 55.)

István előszavával.⁵ Mivel azonban e kiadás igen kis példányszámban jelent meg és nem is került könyvárusi forgalomba, indokolt a mű sorozatunkban való kiadása.

Sylvester az előszót 1536. október 15-ről keltezi, a könyv azonban – a címlap tanúbizonyosága szerint – csak 1539. június 14-én jelent meg az újszigeti nyomdában. A késlekedésben nyilván szerepet játszott Sylvester sokáig reménytelennek látszó küzdelme a Bécsből Sárvárra települt nyomdással, Sturiusszal.⁶ A nyelvtan egy nagyobb vállalkozás, az Újszövetség fordításának mellékterméke. A fordítás heroikus munkája közben támadt Sylvesternek az a gondolata, hogy korábbi, Krakóban készített nyelvtani munkáihoz képest bővebb formában fejtsse ki a magyar nyelv természetéről vallott nézeteit.⁷ A Biblia tolmácsolásának és a nyelvtankönyvnek keletkezéstörténeti összefüggése ad magyarázatot szerintünk a könyv sokat vitatott műfajának pontosabb meghatározására. Az ajánló versekben és a fiához intézett előszóban vállalt célkitűzés, azaz a grammatika tanításának azon

- 5 *Corpus Grammaticorum Hungarorum*, (Eötvös Loránd Tudományegyetem, *Fontes ad historia linguarum populorumque Uraliensium* 4), Budapest, 1977.
- 6 Vö.: BALÁZS János, *Sylvester János és kora*, Budapest, 1958, 160 skk.
- 7 Vö.: MELICH János, *A két legrégebb magyar nyelvű nyomtatvány*, Budapest, 1912.

módja, hogy az idegen nyelvet, a latint, saját anyanyelvünkkel vessük össze, igazából csak akkor nyeri el az értelmét a szöveg összefüggésében, ha nem feledkezünk el arról, hogy ugyanezen ajánló levél tanúbizonysága szerint a könyv kiadását „előtanulmánynak” (görög szóval: propaideuma) tekintti az Újszövetség magyar kiadásához. Tehát, ha figyelembe vesszük, hogy a könyv keveréke egyrészt a legegyszerűbb latin nyelvi grammatikai ismereteknek, másrészt teljesen újszerű, a magyar nyelv természetére és a magyarra fordítás stilisztikájára vonatkozó megfigyeléseknek, akkor fel kell tételeznünk, hogy Sylvester nem olyan tankönyveket akart írni, amelyet a gyermekek kezébe adnak, nem is egyszerűen tanári segédkönyvet, hanem vezérfonalat egy olyan típusú tanítás számára, ahol az obligát ismeretek elsajátítása karöltve járt a kanonikus szövegek – az ő esetében egyenesen a Szentírás – fordítási gyakorlataival. Nyilván az újszigeti iskola vezetése közben azt találta legalkalmasabb módszernek, hogy a közben fordított textus példáin mutassa be a latin, illetve esetenként a görög nyelv természetét, ahol is az interpretáció csúcsa, amely minden más filológiai tudnivalót magába olvaszt, az anyanyelven való tolmácsolás. Ily módon talán sikerül magyarázatot találnunk a könyv bizonyos aránytalanságaira, amelyek a csak latin vonatkozású, illetve csak magyar érdekű ré-

szek között vannak, s amelyeket csak részben magyaráz meg a műfaj európai rokonságával való összevetés.

A könyv jellegéről⁸ már a múlt században elkezdett vitát századunkban Rubinyi Mózes⁹, Túróczi-Trostler József¹⁰, majd főleg Balázs János¹¹ kutatásai segítettek tisztázni. Balázs János nagy monográfiájának megjelenése óta Szathmári István írt még többször a könyv helyéről és jellegéről.¹² Végül Balázs János utolsó nagy könyvében, amelyben a magyar nyelvbölcselet történetét írta meg, még egyszer visszatért a kérdésre, és összefoglalta a monográfiája megjelenése óta folytatott vitákat is.¹³

Az utoljára említett műben hivatkozást találunk Erika Ising könyvére is, amely nagy közép-

8 Vö.: SZEGEDY Rezső, *Sylvester nyelvtana*, EPhK, 1898, 40–53., 129–141. és klny. (Elsősorban JANCSÓ Benedekkel vitatkozik.)

9 RUBINYI Mózes, *Sylvester és Donatus*, It, 1913, 321–325.

10 TURÓCZI-TROSTLER József, *A magyar nyelv fölfedezése*, Budapest, 1933.

11 BALÁZS János, *i.m.*

12 SZATHMÁRI István, *Milyen nyelvtant írt valójában Sylvester János?* – Nyelvészeti dolgozatok 80., Szeged, JATE 53–61; *Régi nyelvtanaink és egységesülő irodalmi nyelvünk*, Budapest, 1968.

13 BALÁZS János, *Hermész nyomában. A magyar nyelvbölcselet alapkérdései*, Budapest, 1987. 264-tól.

európai összefüggésben tárgyalja a nemzeti nyelvek grammatikájának kialakulását, s ezen belül méltatja Sylvester munkáját is.¹⁴ Megtudjuk tőle, hogy Aelius Donatus, a 350 körül élt római grammatikus két nyelvtani műve, de főleg a kezdő tanulónak szánt rövidebbik, a *De octo partibus orationis ars minor* milyen alapvető szerepet játszott végig a középkoron át, sőt a humanista és barokk korban is – Európa középső és keleti részében egészen a tizenkilencedik század elejéig – nemcsak a latin nyelv oktatásában, hanem az egyes nemzeti nyelvek öntudatának felébresztésében, nyelvtani rendszerének megteremtésében, az írott nyelvi norma kialakításában. Ami Sylvestert illeti, az ő szerepét nagyon nagyra becsüli; így ír róla: „Kelet-Európában Sylvester *Grammatica hungaro-latinája* a népnyelvű grammatika kifejlődésénél azt a döntő fokozatot jelenti, amelyben bekövetkezett az átlépés a glosszázó szembeállítástól a nyelv tudatos megfigyeléséig, végül pedig önálló tudományos rögzítéséig. Ezt az átmenetet egy minőségileg új és magasabb fejlődési fokra bizonyára előkészítették olyan munkák, mint Husz Jánosé Csehországban, Stanisław Zaborowskié Lengyelországban, Németországban pedig többek között Johann Kolrossé és

14 ISING Erika, *Die Herausbildung der Grammatik der Volkssprachen in Mittel- und Osteuropa*, Akadémia Verlag Berlin, 1970.

Valentin Ickersameré, akik a nemzeti nyelvek nyelvtanának részterületeiről, főleg a helyesírásról adták ki könyveikat. Sylvester grammatikája azonban — ami az anyagokat illeti — mégis sokkal átfogóbb tervvel rendelkezik, hiszen egy finnugor nyelv egész alaktani rendszerének első vázlatát tartalmazza. Noha Donatus *Ars minor*ja e műben csak egyike a különböző felhasznált forrásoknak, és ezért a *Grammatica hungaro-latina* többé nem tekinthető a szó szoros értelmében vett Donatus-átdolgozásnak, mégis a népnyelvi Donatus-hagyomány hatása Sylvesterre kétségtelenül nagy jelentőségű volt. Ezt tanúsítja a Hegendorf-féle *Rudimenta grammatices* általa készített átdolgozása, részben pedig a *Grammatica hungaro-latina*ban általa használt grammatikai terminológia is. Grammatikai műve ezáltal különös világossággal tükrözi azt a nehezen túlbecsülhető szerepet, amelyet az *Ars minor* népnyelvi tolmácsolása játszott, mint a nemzeti nyelvtanok fejlődésének kiindulópontja”.¹⁵

Joggal tehetjük fel a kérdést: hogyha a Donatus-hagyomány annyira mélyen gyökerezik a középkorban, hogy az első nemzeti nyelvű gloszszak vagy kommentárok a latin nyelv római központjától legtávolabb fekvő Írországból keletkeznek, és ír szerzetesek közvetítésével innen vándo-

15 *i.m.*, 187–188.

rolnak át először Angliába, majd a kontinensre, akkor mi az a fő megkülönböztető vonás, amely igazán humanista alkotássá emeli Sylvester munkáját?! Balázs János adta meg erre a döntő választ. Túróczi-Trostlerrel szemben, aki a kérdéses helynél még Melanchthon-hatást gyanított, Sylvester grammatica-meghatározásában észrevette az olasz humanizmus egyik legnagyobb nyelvtanítójának, Janus Pannonius mesterének, Guarinónak majdnem szó szerinti hatását. A meghatározás így hangzik: „A grammatika a helyes beszédnek és írásnak a legjobb költők és prózaírók tekintélyére támaszkodó művészete.” Guarino pedig így határozta meg e tudományt, illetve művészetet: „A grammatika a helyes beszédnek és a helyes írásnak a prózaírók és a költők nyelvhasználatát figyelembe vevő művészete.” A humanizmus döntő különbségtevése a középkori latinsággal szemben éppen a normaszerűség, vagyis hogy – szakítva a barbárnak tekintett élő latinnal – megállapítják azt a követendő nyelvszokást, amelyet klasszikus auktorokkal, elsősorban Ciceróval igazolni lehet. Csakhogy ez a normaváltoztatás Guarinónál és tanítványainál, valamint a rokon elvet valló pedagógusoknál nem csupán arra irányul, hogy a tudós írásmódhoz, előadásmódhoz szükséges latin nyelvet az antik norma szerint optimalizálják, hanem arra is, hogy az így értelmezett grammatikával a humanista minél tökéletesebben értse, értelmezze

és magyarázza a klasszikus szerzőket. Ahogyan ezt W. Keith Percival kiemeli, éppen Guarinóval és szellemi rokonaival kapcsolatban, akiknél a grammatika szabályszerű oktatása csak töredéke volt annak a tudásnak, amelyet az antikok folyamatos olvasásával sajátítottak el a növendékekkel. Nagyon tanulságos, ahogyan például Tortelli meghatározza a grammatikus feladatát: „Ami pedig a jelentős módon és ékesen szólást és írást illeti, ez nagyobb művészre tartozik, noha a grammatikusoktól sem lehet elvitatni”. Ez tulajdonképpen Quintilianus széleskeblű grammatika-definícióját gondolja tovább, aki szerint: „Tehát ez a mesterség, noha legrövidebb módon két részre lehet osztani, a helyesen szólás tudományára és a költők magyarázatára, többet rejt magába, semmint első pillantásra ígérni látszik.”¹⁶ Mutatis mutandis: ha a „költők” helyére, vagyis az antik auktorok mint a norma letéteményesei helyére a Sylvester által – mint ismert – költői szöveggént is kezelt Szentírást állítjuk, akkor bizvást feltételezhetjük, hogy Sylvester számára is a latin megtanulása elsősorban eszköz volt a helyes interpretációhoz, és magyar

16 Ld. PERCIVAL W. Keith, *Renaissance grammar*. In: *Renaissance Humanism. Foundations, forms and legacy*, Vol.3., *Humanism and the Disciplines*, Ed. by RABIL, Albert, Jr. University of Pennsylvania Press, Philadelphia, 1988, 67–83. Az idézet eredetije a 83. lapon.

nyelvi eszmélkedését is elsősorban a megértésre és a helyes tolmácsolásra való törekvés irányította.

Tekintsük át röviden — Balázs János és Szathmári István nyomán — a mű felépítését. A meghatározást követően következik a grammatika részeinek megnevezése és a művészet felosztása. A négy rész: a *Litera*, a *Syllaba*, a *Dictio*, és az *Oratio*. Ez a négyesség Donatuson keresztül a legrégebb görög grammatikusokra megy vissza. A humanizmus legnagyobb szabású nemzeti nyelvtana, a spanyol Nebrija műve is ezt a felosztást alkalmazza. Ennek a négy elemnek felel meg a betűkkel foglalkozó orthographia, a szótagokkal foglalkozó prosodia, a szavakkal foglalkozó etymologia és a mondattal foglalkozó syntaxis. Lényegében ez a felosztás is Donatusra, illetve az ő görög mintáira megy vissza. Ami a szorosán vett latin nyelvtani részt illeti, ennek forrásaival és minősítésével Balázs János részletesen foglalkozik.¹⁷ Megadja azokat a helyeket is, ahol — mint például a nyelvtani nem tárgyalásnál — Donatus mellett másoktól, mint például Priscianustól is merít. Nagyon érdekes a hónapnevek eredetére, illetve magyarítására tett javaslata. Délibábos nyelvészként a latin „imber” szót látja a november—december stb. latin eredetű hónapnevek végén, és ezt abból eredezteti, hogy a délies éghajlatú Itáliában télen sokat esett

17 BALÁZS János, *Sylvester János és kora*, 408–415.

az eső, míg a magyarok őshazájának számító Scythiában viszont mindig hó esett, ezért nevezik a magyarok az év részeit hó-napoknak. Igaz, hogy rögtön hozzáfűz egy másik etimológiát is, amely viszont a holddal, illetve a holdévvvel hozza kapcsolatba a magyar hónap szó eredetét, de a szkíta teóriához is ragaszkodni látszik, amikor a hónapnevek javasolt magyarosításával kapcsolatban az egyes hónapokat olyan Ovidius-idézetekkel jellemzi (a Szentírás szerzőin kívül mindössze Ovidius és Juvenalis idéztetik), amelyek a Pontus mellett írott művekből, tehát olyanokból valók, amelyek Scythiában keletkeztek.

A nyolc beszédrész tana — melyeknek nevét magyarítja is — teljesen a donatusi hagyományt követi. Az igeragozással kapcsolatban azonban elfogadja Donatus rendszerét, három helyett négy osztályt állapít meg a ragozásban, mint Szegedy Rezsőtől tudjuk, Priscianus nyomán.¹⁸ Az, hogy a latin példák felsorolásától legtöbbször tartózkodik, és ezek esetében egyszerűen Donatushoz utasítja a tanulót, mindenképpen arra látszik utalni, hogy nem egyszerű tankönyvnek szánta a művét.

A nyelvtan magyar részeivel kapcsolatban legjelentősebbnek helyesírási reformját tarthatjuk. Itt a harmadik szent nyelv, a héber segítségét kéri, amikor a mellékjeles írást szorgalmazza. Balázs Já-

18 SZEGEDY Rezső, *i.m.* 18–20.

nos és Dán Róbert is írtak Sylvester héber tudásának eredetéről, illetve a könyv héber példáinak eredeztetéséről.¹⁹ Gyakorlatilag Reuchlin a mestere, és elfogadhatjuk azt is, hogy – részletesen ki nem fejtett, de komolyan vett – őstörténeti megfontolások is irányították, mikor a magyart előszeretettel rokonította a héberrel. A szkíta ősiségre tett megjegyzései mutatják, hogy nem volt érzéketlen a magyarság őstörténete iránt, és a héberrel való rokonság így nemcsak kézenfekvő nyelvészeti segéd-eszköznek látszik ahhoz, hogy a magyarnak nem-indoeurópai, vagyis a latintól és görögtől feltűnően eltérő vonásait megmagyarázza.

Még a helyesírásra tartozik az is, hogy szerzőnk erőteljesen visszautasította a latin betűk közé a görög betűk keverését, amelyre pedig volt példa nemcsak a korabeli olasz és francia szakirodalomban, hanem krakkói diákoskodása idején a magyar diákok között is. A mű külön érdekessége, hogy Sylvester itt teljesen más helyesírást javasol, mint amelyet Krakkóban írt korábbi műveiben követett. E. Abaffy Erzsébet úgy látja a változtatás lényegét, hogy a korábbi megoldásokkal szemben grammatikájában Sylvester lényegében a huszita helyes-

19 BALÁZS János, *A héber nyelvtanirodalom hatása a magyarra a XVI. században*, Magyar Nyelv, 1956, 185–192.; DÁN Róbert, *Sylvester János héber betűi és forrásai*, Magyar Könyvszemle, 1969, 163–168

írásnak a *Müncheni Kódex*ben alkalmazott válfaját vette át.²⁰ A hangtant érintve szerencsés módon ismeri föl Reuchlin héber vokalizmus-rendszerében a latintól és görögtől eltérő megfelelő mintát a magyar magánhangzó-rendszer vázolásához. Ami a nyelvtani nemeket illeti, ott nem mer elszakadni teljesen a latin grammatikától; azt, hogy a magyarban nincsen nem, majd csak Pereszlényi Pál mondja ki először.

A melléknév fokozásáról írott rész azért értékes, mert adalékokat szolgáltat a tizenhatodik század átmeneti nyelvállapotáról, amennyiben teljesen mellőzi a leg-gel képzett felsőfokot.

Könyvének egyik legérdekesebb fejezetében Sylvester vitába száll Melanchthonnal, akinek ismeri ugyan érdemeit, de szemére hányja, hogy a névelő használatát csak a görögben és a németben ismeri. Akárcsak a már említett spanyol szerző, Nebrija — és előbb, mint a franciák — felismeri a magyar nyelv különleges kincseként a névelő meglétét. Szende Aladár írt arról tanulmányt, hogy Sylvestert a példaképpen felhozott szentírási hely fordításában és magyarázásában nem kis mértékben esztétikai szempontok vezérelték, hiszen a hangzatosság és a méltóságteljesség kategóriáinak

20 E. ABAFFY Erzsébet, *Sylvester János kétféle helyesírási rendszeréről*, Magyar Nyelv, 1970, 464-468.

használatával azt mutatja be, hogy az Evangélium görög szövegét a névelővel rendelkező magyarban igazabban és szebben lehet visszadni, mint a latinban.²¹ Nagyon érdekes Sylvester és a névelőre súlyt nem helyező Pesti Gábor fordításának az összehasonlítása. Sylvester következetesen végigvitte azt a teóriát, hogy a görög eredetit a névelők megléte vagy elhagyása szempontjából is pontosan kell tolmácsolni — módszere az esetek többségében nem túlzott pontoskodás volt, hanem esztétikailag is értékesebb eredményre vezetett. A névelőkkel kapcsolatban száll vitába Dévai Bíró Mátyással, akit személyesen is jól ismert, s akivel talán előszóiban is tudott vitatkozni nyelvtani kérdésekről. Dévai Bíró ugyanis a névszók előtt írásban is akarta jelezni a határozott névelő hasonlóságát (af farkas stb.); Sylvester ellenkezésében nemcsak az etimologikus helyesírás megalapítását kell észrevennünk, és nem is csak az esetleges nyelvjárási különbségeket, hanem azt is, hogy jobban tisztelte az írott nyelvet, az irodalmi normát, mint akár mely törekvést, amely az élő beszédet akarta pontosan visszadni. Ez arra utal, hogy ismét retorikai, tehát az írásművek alkotására és elemzésére alkalmas szempontból tekintett visszafelé az ehhez ké-

21 SZENDE Aladár, *A határozott névelő elmélete és használata Sylvesternél*, Magyar Nyelv, 1957., 382–396.

pest alacsonyabb fokú grammatikára, azaz a nemzeti nyelvet ugyanolyan szilárd és változhatatlan rendszerrel bíró szisztémává akarta tenni, mint amellyel a három szent nyelv: a latin, a görög és a héber rendelkezik.

Noha Sylvester nem ismerte fel azt, hogy a magyar névszóragozás esetekben sokkal gazdagabb, mint a latin, azonban sok igen helyes megjegyzést tesz – a genitivus és dativus különbségével kapcsolatban – a szolgai latinizmusok ellen. Ez az egyik pont, ahol (a) föltételezhető, hogy Sylvester olyan nézetekkel hadakozik, amelyek az egymást követő, a latint magyar gyermekek számára oktató iskolák gyakorlatában rögződtek meg. Hasonlóan helyesen ítéli el azt a latinizmust is, hogy számnevek után többszámba tették a névszókat. Itt is azzal érvel, hogy minden egyes nyelvnek megvan a maga kifejezésmódja (görög eredetű szóval: phrasis), amelytől nem szabad eltérnünk, hogyha egyik nyelvről a másikra fordítunk. Megjegyzendő, hogy közvetlen utódai ebben még sokáig nem követték.

A ragozott beszédrészek tárgyalásának lezárása után Sylvester büszkén állapíthatja meg, hogy a magyar nyelv grammatikailag éppúgy szabályozható, mint a szent nyelvek, ragozás tekintetében még felül is múlja őket. Ebben az időben már kitört a „nyelvek harca”, ahol a nagy nyugati nyelv-

vek, elsősorban az olasz és a francia védelmezői azt vitatták, hogy melyikük anyanyelve alkalmas arra, hogy átvegye az elsőbbséget a nyelvek családjában.²² Sylvester is bizonyos értelemben ehhez az irányzathoz csatlakozik, amikor saját anyanyelvéről bizonyítja, hogy méltó a szent nyelvek mellett is minden dicséretre. Használja is a görög szakkifejezést: glottomachia, azaz nyelvek harca. Keresztény emberhez teljesen méltatlannak ítéli, hogy bármely nyelvre szidalmakat szórjanak, mérget okádjanak. Nem nevezi meg, hogy mely nyelvet beszélőktől hallott a magyar nyelvre szórt szidalmakat, e ponton sem akar újabb vizályt szítani. Leszögezi azonban, hogy nyelvünkben olyan kincset bírunk, amely házunk falai között van elásva, és egészen idáig rejtekben volt. Ha kiássuk ezt a rejtett kincset, akkor valamennyien gazdagabbak leszünk vele. Eddig is nagy méltánytalanság volt ennek a hatalmas kincsnek az elhanyagolása.

Sylvester érdemei óriásiak a magyar nyelvnek a korabeli szabványokhoz mért, egy korszerű nyelvtől elvárt normalizálásában. Ezeket az érdemeit akkor is el kell ismerni, ha tudjuk azt, hogy grammatikája visszhangtalan marad, és évtizedek múlva már nem is ismerték. Nyelvtana és vele szoros összefüggésben Újszövetség-fordítása heroikus kísér-

22 Vö.: ZOLNAY Béla, *Nyelv és stílus*, Budapest, 1957, 108–124.

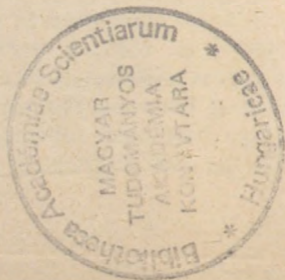
let arra, hogy fölzárkóztassa irodalmunkat a korszerű, modern értelemben vett nemzetekké alakuló európai népek közösségéhez. Erasmus magyar barátainak, tisztelőinek és tanítványainak köre sok olyan törekvést ápolt, amely belül maradt a latin kultúra egy szűkebb elit által ápolt eszményein. A népnyelv felé nagy lelkesedéssel fordult viszont egy olyan réteg, amely — a reformáció igézetében — lemondott Erasmus magas eszményeiről. Szinte Sylvester az egyetlen, aki össze tudta egyeztetni ragaszkodását az évezredes latin hagyományhoz, valamint hazájának és anyanyelvének a felfedezés izgalmával átfűtött szerelmét. Panegirikus hangon magasztalja alig ismert szülőhelyét, Szi-nyérváralját, de mindjárt görög nevet is akar neki adni.

Szörényi László

Summary

János Sylvester is the greatest figure of the 16th century Hungarian Erasmist philology. Apart from poetry in Latin and Hungarian, he started elaborating on Hungarian grammar textbooks when he was a student in Cracow, taking into consideration the Donatus and the contemporary German grammars. Then he founded a school and a press in Sárvár, under the patronage of Palatine Ferenc Nádasdi. Here he published his *Grammatica Hungarolatina* in 1539, a Latin grammar following the works of Donatus, Priscianus and other Classical grammarians as well as those of Melanchthon and other contemporaries, and, at the same time, providing a sketch and illustrations of the grammatical system of Hungarian, Sylvester's own mother-tongue. This grammar was intended as a preliminary study to his translation of the New Testament, published in 1541, a work meticulously made with a great philological care and following the principles of Erasmus. The part on syntax is missing; it may have been completed, but it was left out from the only copy existing, of which the

present publication is the reprint. Sylvester made a pioneer work in Hungarian linguistics, his study is a unique one among its contemporaries in Central and East Europe, inasmuch as it treats a national language, parallel with the Latin, in a way that resembles to Dubois's grammar among contemporary French grammarians. This is the first grammar to attempt at the systematization of a Finno-Ugrian language and at proving that as far as regularity and dignity are concerned, this language did not lag behind any of the three holy languages. Sylvester has created some 60 linguistic terms, some of his statements on phonology and morphology remained well founded, and, in some cases, he also created neologisms. Underlying the way he treats grammar, there is always a demand to deal with language as means of rhetoric, that is, as something capable of creating aesthetically evaluable works.

Kiadványunk a *Grammatica Hungarolatina* megjelenésének négyszáz éves jubileumára készült. Mi sem természetesebb, mint hogy a tanulmány megírására BALÁZS JÁNOS professzort, Sylvester János munkásságának leghivatottabb ismerőjét kértük fel. Váratlan halála miatt azonban a tanulmányt már nem írhatta meg. Eme szerény kiadvány legyen tisztelgés BALÁZS JÁNOS emléke előtt.

A sorozatszerkesztő

1004
Ára: 100,— Ft

GRĀMA

TICA HVNGAROLATINA IN
usum puerorū recēs scripta Ioanne
Syluestro Pannonio autore.

De noua, apud nrōs, beneficio Principis nrī,
imprimendi arte ad Luucnes Hexastichon.

Quisquis ī hoc ludo studijs incūbis h̄estis,
Hæc noua quæ cernis iā cape dona libēs
progressum spondēt studiorū nanq̄ tuorū,
Diues quæ nunq̄ Pannonis ora tulit.
Atq; tuo meritas noctesq; diesq; referre
Ne cesses grates qui exhibet ista, Duci.

NEANESI, Añ. 1539. die 14 Iunijs.

Tetraftichon ad pueros.

Prima, puer primis, discas, rudimenta, sub annis

Imis contemptis, nec cito summa petas.

learus & Phædon exemplo sint tibi, quorum

Interitum, fluuius, sensit, & unda maris.

Ad THEODORVM filiū Carmē Endecasyllabū.

Sub luna genito noua, nouum nunc

Nato, prodit opus nouo, nouum sit

Vt manus pueris, nouo sub anno

Qui formam studij nouam sequuntur.

Vt dicat schola quam nouam, nouellis

Brexit pueris, in urbe noster

Princeps, quæ noua, dicta, quod sit inter

Curuos, Insula, fluminum recessus.

Quin tu nate, nouum, precamur, ut sis

In Christi populo nouo, per orbem,

Cecus, pellere quod queat: tenebras

Astrorumq; ducem pijs, oriri

Curet pectoribus, tenelle, sydus.

In osorem.

Liuide quid nostrum mordaci dente libellum

Conficis: explere hoc non potes ingluuiem.

EPIST: NVNCVPATORIA

ad Theodorum filium.

isum est mihi imprimis utile esse Theos
dor̄ fili mi anteq̄ Nouum Testamentū
sermone ur̄o patrio, ur̄a opera, in manu

creat hoim. hæc scriber *ῥοῦ ἡμετέρας* notatimq̄ tibi,
quē in exilio super exiliū genui, nūcupar. Dupplici quippa
noīe. Primū quod puerilia pueros maxīe decēt. Deīde quod
cui dā e p̄ter te inscribere hēbam neīem. Prius enī hæc a
q̄busdā contēpta sūt, pri⁹ tās *μαθουοταχvicis* noīe dāna
ta q̄ lucē eēnt adepta. Id aut̄ usu uenīr solet partī ob ma
lignantē horū naturā. Partī uero ὅpotīstīe quod tū nondū
satis itelligūt q̄tū hoc studiorū genus, rētis studijs momē
tī p̄beat q̄tūq̄ referat ex naturali sermone pegrinū cō
parare. Et quāq̄ hæc alijs parua nimis ac contēnenda uī
deatur, tibi tñ fili mi magnū debet uideri q̄tquid a parē
te tuo singulari proficiscitur affectu. Insaniā s̄ae ego cū
cæteris natiōibus, mō cū tuo ac tui similiū cōmodo q̄licū
q̄. Ad hūc n. modū ὅ reliquæ nationes, tenuib⁹ ī suis ipso
rū liguis, propositis p̄ceptis, tenerā etatē sensī ad altiora
prouehūt studia, ὅ quasi p̄māsum illis p̄bēt. nec patiūtur
prius, ad sumā gradū facere, q̄ quæ p̄mo discēda erāt pro
be tenuerūt. Qua re q̄tū rētis studijs consulāt res ipsa lo
quitur. Vidēus enī apud illas iuuentutē ī lrārū studio bra
ui ad aliquod īgenij nomē peruenīr, ac mox ad eruditionis
fastigiū ascender. In qua eē cōpletur quod Prouerbio dici
solet, Generosi arboris plantā statī cū fructu eē cui etiā cā
didus studiosorū *grecis* profectu studiorū hisce gratulatur
uerbis *Ὅναι οδὲ τ' αὐτῆς κολυμαθίας*. Cōtra nrā iuue
tus aut raro admodū aut nūq̄ ad bonā peruenit frugē. Id
quod haud dubie euenīr solet q̄ studiorū uerū negligat or
dīnē

dine, statimq̄ ad Summa illa, neglectis aut etiam contemp-
tis, humilibus rei Gramaticæ p̄ceptis, proficiat. Summa n. illa
Cui uere Fabius fēsit sine horū tenuiū p̄ceptorū fundamētis
stare neq̄unt. Et quis multū labore, eodē t̄m, iux Prouerbiū
ī statu sp̄ eē dephend̄r, ut mirari possis q̄ta rebus ī oñibus
rēti ordinis sit uis. Scribius enī hęc ad reliquarū nationum
exem̄ ī usū Elemtariorū puerorū quos publice docēus, illorū
qdē p̄sentē, tuū uero filii futurū. Scribius aut nō otij abū-
dātia, sed necessitate cōpulsus. Nā postea q̄ me fortuna eo de-
trusit ut elemtariorū puerorū sim p̄ceptor re ipsa cōperē
opus eē istitutiōn̄ pueris ī patria q̄ līgua ad per noscēdas
casuū drās, r̄liquāq̄ līgua p̄p̄etate. Accipe itaq̄ Theo-
dore fili hoc quitq̄ est muneris, accipe inq̄ q̄ bona a pa-
tēte tuo tibi debita. Neq̄ enī aliud bonorū gēus tibi nūc
donār possum. Bona enī q̄ patria cōiuta iure hereditario
tibi debita, partī īprobi ciues, partī iij qui p̄sbyterorū se
se noīe uēditāt, idigne possidēt. Habebis t̄n haud dubie sat
bona, si procedēte etate deum timere occeperis. Qui enim
te intra abditos materni uteri sinus admirabili sua prouidētia
mēsibus cōpluribus fouit, idē editi ī lucē de uictu ceteris
q̄ uite necessarijs prouidebit. Quod aut ad curā attinet pa-
ternā neq̄ ipse tibi deero, iuuāte me ad hoc principē

meo, qui nō uulgarem mei una tecum curā
se ḡrere mihi iā olī recepit. Det tibi
deus fili mi īcremētum. Neanesi

28. Kal. Nouembr. An. M, D, XXXVI.

GRAMMA

TICA HUNGAROLATINA IN
VSVM PVERORVM NVNC

primam scripta, Ioanne Syls
uestro authore.

GRAMMATICA est ars
recte loquendi & scribendi au-
thoritate optimorū poetarum
& oratorum constans. Docet
enim primum quæ uocum inter
se sit differētia. Deinde quæ dictionum componen-
darum ratio. Ac deinde tradit quæ est circa
litteras, Syllabas, & casus. Constructionem uero
quæ est circa uoces recte scriptas, modulatas, &
inflexas, quæ singula nisi probe tenuerimus, nihil
unquā recte uel scribimus uel enunciamus. In hoc
ergo Grammatica inuenta est, ut recte tū loquēdi,
tum scribendi esset magistra. Γραμματική græca
uox est latine dici potest literatura, Betűkrűl ualo-
tudoman.

Litera. ut D,
Betű.

Syllaba.
Eggbefoglalas, ut Dul,

Partes gram-
maticæ sunt. Dictio. ut Dulcis.
Ûghe.

Oratio. ut Dulcis amor patriæ.
Bespid.

Ûdes az hazának berelme.

L I T E R A.

Litera est minima pars uocis articulata.
Az Betű az Szonal mentűl kűssebb riße, mel-
ket betűkuel meg irhatnak.

Literæ quibus Latini utuntur sunt tres U-
uiginti. A b c d e f g h i k l m n o
p q r s t u x y z.

Ex his quasdam certis distinguimus notis,
quasdam geminamus, quo patrij sermonis uoces
cōmodius possimus ducere.

ā ē cz, ē g gb ŷ ŷ k n ō ſ ſ t ū.
Sunt qui his Latinorum literis, Grecas censeant
miscendas

miscendas quod eadem non probo. Neque enim
sumus ἄγγραφα ῥῶα ut his latinorum literis
sermo noster Hungaricus exprimi nequeat.

Diuisio literarum.

Vocales.

Ἐοτιουόϛ.

Consonantes.

Ἰαῖαυαζενγὼϛ.

Mute.

Literarum alie · Ἰιμαῖϛ.

Semiuocales.

Ἰῆῖῑῑουόϛ.

Liquide.

Ἐλουαδοϛ.

Vocales sunt Quinq;

A
E
I
O
V

Vocales numero licet sint **Quinq̄** Potestate
 tñ sunt **septem**. Quandoquidem (iuxta Diomedis
 grāmatici snām) e & pro e & u, Græcis uocalis
 bus, latini solent ponere, O uero & pro o & ω.
 Præter necessitatem itaq̄ quidam ω in Orthogra
 phia nostri Sermonis literis putat miscendum esse
 latinis.

Vocales omnes in nostra lingua ut in hebræa
 duplicis sunt & potestatis & figuræ dempta I li
 tera. Nunc enim sunt **Rectæ** Nunc **Obliquæ**.

	Rectum.	Mondā,	ʔztmondā.
A	aliud	ut	Dixit
	Obliquum.	Monda,	ʔgmonda.

	Rectum.	Keresē.	Keresē ūtet.
B	ut	Quæ	
	Obliquum.	suit.	Keresē. Keresē en,

	Rectum.	fastigium.	Drom.
O	ut		
	Obliquum.	gaudium.	Drōm.
		fuligo.	Forom.
V		Vnguis.	Fōrōm.

Rectum

V Rectum. Caro. Jus.
 ut
 Obliquum. μελλόποδης. Jus.

	Ae,	Musæ.	Futurus
Ex uocalibus sunt	Oe,	Fædus.	Spons
Diphthongi.	Au,	Audax.	Jus.
Rétiotiuók.	Eu,	Eurialus.	

Vocales dicuntur quod ad scribendas uoces articulatæ sint necessariæ. hoc þúk sighesek lege nek az olkan þoknak meg irafara melketet Betúk uel meg irhatnak.

Diphthongus græce geminus sonus latine qui maxime apparet in his duabus diphthongis au **eu.**

Consonantes sunt sedecim. ^{16.}

B, c, d, f, g, h, k, l, m, n, p, q, r, s, t, x.

Quibus quidam Z adijciunt.

Consonantes dicuntur quod interdum Præpositæ, interdum subiectæ uocalibus consonant.

Hoc niha elól niha utol uettetuim, az Stiotiuók uel egetembe tiþnek Zenghist.

Mutæ quod sine uocalium ad miniculo non possunt enunciari.

Ḃog az Ḃotiüöknē seghijczighe nēlkül fi nem
mondathatnā.

Sunt aut̄ numero nouem. B c, d, f, g, k, p, q, t.

Semiuocales, quod dimidium uocalium pt̄tis
habeant. Ḃog az Ḃotiüöknē fēl hatalmāt biriā.

Sunt autem septem. F, l, m, n, r, s. x.

Liquida, quod interdum in breui Syllaba li-
quescant. Ḃog niha az rōuid eggbefoglalāban
ol oluaggánā. U sunt quatuor l, m, n, r.

SYLLABA.

Syllaba est proprie compr̄hensio literarum
enunciata. Az Eggbefoglalās semmi nem
egēb, hanem az fi mondott betűknē eggbefogla-
lāsa. Syllaba dicitur a gr̄eco uerbo συλλαβα
κόινῃ quod significat compr̄hendere, eggbefog-
lalni. latine connexiones dici possunt.

Syllabarum alia longā, alia breues, alia cōēs.

Literarum compr̄hensio.

Ḃ Rectum.

Ḃ bā dā fā gā hā kā lā mā nā pā rā sā tā
uā xā Za.

A Obliquum.

A ba da fa ga ha ka la ma na pa ra sa
ta ua xa Za.

Ḃ Rectum

Q Rectum.

Q be de fe ge he ke le me ne pe re
se te ue xe ze.

B Obliquum.

B be de fe ge he ke le me ne pe re
se te ue xe ze.

I

xi ci ij oi ui.

Auf ay cy iy oy uy, Ja ie y io iu.

O Rectum.

O bo do fo go ho lo mo no po ro
so to uo xo zo.

Ō

Obliquum.

Ō bō dō fō gō hō kō lō mō nō pō rō sō
tō uō xō zō.

V

Rectum.

V bu du fu gu hu lu mu nu pu ru
su tu vu xu zu.

Ū

Obliquum.

Ū bū dū fū gū hū kū lū mū nū pū rū
sū tū vū xū zū.

DICTIO.

Dictio est uox articulata cum aliqua significatione ex qua instruitur oratio & in quam res soluitur. AZ ighe semmi nem egéb, ha nem olk so melket meg irhatnak, es ualamit iegez, melk sobol sobesid lipen, es melk soba az sobesid esmeglen el ostatik.

Dictionum alia Simples, alia Composita. Compositarum item multiplex forma exempla ex Donato petat puer.

ORATIO.

Oratio est Sermo quae dictionibus constat. AZ sobesid semmi nem egéb ha nem olk besillis melk ighikbol uagon.

Partes orationis sunt octo.

Nomen, Pronomen, Verbum, Aduerbum, Participium, Coniunctio, Praepositio, Interiectio.

Nem, Nenuertualo, Besid, Besidhezualo, Selrisuinó, Eggbesoglalo, Elól uetó, Kóxbe uetó.

Orthographia. Igaz irásnak tudománya.

Profodia. Ineklishez való tudomány.

Recensentur

Grammaticæ Etymologia. Igaznak igaz tulaydonosságáról való tudomány.
partes & hæ.

Syntaxis. Beszédnek eggybe szerkesztéséről való tudomány.

Que superioribus ita sunt cognatæ ut ab illis separari nullo modo possint. Orthographia enim literarum est Profodia syllabarum, Etymologia dictionum, Syntaxis orõnum. De quibus singulis consilium non est hoc loco agere, sed de Orthographia tantum, & quidem quoadeius fieri potest brevissime. Si quis plura his hac de re desiderat, legat ea quæ Secundo tractantur libello.

DE ORTHOGRAPHIA
HUNGARICI
SERMONIS.

De uocalium Orthographia.

REGULA PRIMA.

Rectam uocalium utriusque ordinis scripturam ex superioribus puer una cum exemplis facile discet.

de consos

De Consonantium Orthographia.

REGVLA SECVNDA.

Hæ quinq; Consonantes C, G, L, N, T, & præpositæ & postpositæ Vocalibus, nonnunq; ut peregrino nescio quo sono efferuntur ita literarū combinationes, figurasq; regrunt novas. Verum ut hæc facilius assequantur pueri, uoces Latinas cum peregrinis coniungemus. Sunt autem hæ.

Ac ec ic oc ue. Ca ce ci co cu.

Acz ecz icz ocz uez, Eza eze ezi ezo ezu.
ôcz ûcz. ezo^o ezu^u.

Aut

acz ecz icz ocz uez Eza ce ci ezo ezu.
ôcz ûcz. ezo^o ezu^u.

Ex his, ce, ci, uoces sunt latinæ.

Ag eg ig og ug, Ca ge gi go gu.

Ag eg ig og ug, Ga ghe ghi go gu.
ôg ûg. go^o gu^u.

Et hic ge, gi, uoces erant latinæ

scribunt, nos facilius tum scribendi, tum legendi
 grā per s simplex, mollius per ꝑ, sic U nos. Ters
 tium item per s simplex sicut U primum illud, nos
 differentie causa sic ꝑ. Primum genus Hebræi
 U schin dextrum, Secundum D, Samek, Tertium
 U schin sinistrum, uocant.

ꝛꝑ	ꝛꝑ	ꝛꝑ	ꝛꝑ	ꝛꝑ	ꝛꝑ	ꝛꝑ	ꝛꝑ	ꝛꝑ	ꝛꝑ
ꝛꝑ	ꝛꝑ	ꝛꝑ	ꝛꝑ	ꝛꝑ	ꝛꝑ	ꝛꝑ	ꝛꝑ	ꝛꝑ	ꝛꝑ
ꝛꝑ	ꝛꝑ	ꝛꝑ	ꝛꝑ	ꝛꝑ	ꝛꝑ	ꝛꝑ	ꝛꝑ	ꝛꝑ	ꝛꝑ

ꝛꝑ	ꝛꝑ	ꝛꝑ	ꝛꝑ	ꝛꝑ	ꝛꝑ	ꝛꝑ	ꝛꝑ	ꝛꝑ	ꝛꝑ
ꝛꝑ	ꝛꝑ	ꝛꝑ	ꝛꝑ	ꝛꝑ	ꝛꝑ	ꝛꝑ	ꝛꝑ	ꝛꝑ	ꝛꝑ
ꝛꝑ	ꝛꝑ	ꝛꝑ	ꝛꝑ	ꝛꝑ	ꝛꝑ	ꝛꝑ	ꝛꝑ	ꝛꝑ	ꝛꝑ

ꝛꝑ	ꝛꝑ	ꝛꝑ	ꝛꝑ	ꝛꝑ	ꝛꝑ	ꝛꝑ	ꝛꝑ	ꝛꝑ	ꝛꝑ
ꝛꝑ	ꝛꝑ	ꝛꝑ	ꝛꝑ	ꝛꝑ	ꝛꝑ	ꝛꝑ	ꝛꝑ	ꝛꝑ	ꝛꝑ
ꝛꝑ	ꝛꝑ	ꝛꝑ	ꝛꝑ	ꝛꝑ	ꝛꝑ	ꝛꝑ	ꝛꝑ	ꝛꝑ	ꝛꝑ

REGULA QUARTA.

Vocales in dictionibus geminari non debent,
 nisi ubi ratio exigat, ut in his U similibus dictio
 nibus, Abraham, Aaron, Isaac, &c. nec accentuum
 notis figurari nisi in perq̄ paucis locis. Fit enim
 ut ibi uocales geminentur ubi natura erant longe,
 aut maiore oris gestu efferendæ. Dictionum quippe
 accentum unicuiq̄ natura in patrio sermone, absq̄
 ullis

illis præceptis suppeditat. Exempla peregrinarum
 harum uocum copiosa ex libro secundo, quem nomi-
 natim huic rei dicauimus, peti cū possint, nullis hic
 nos usi sumus exemplis.

O M E N est pars orationis
 cum casu corpus, aut rem, pro-
 prie, cōmuniter ue, significans.

az, new az so besidnet egg
 rife, mell tulaydon kippen auag kōzōnsiguel iegez
 testes, auag testnēkūl ualo allatot, esctuel egetem
 C be.

Accidentia nominis.

Nomini accidunt Sex. Qualitas, Comparatio,
 Genus, Numerus, Figura, Casus.

Q U A L I T A S.

Minemisig.

Qualitas in nomine.	Propria.	que est nomen unius.
Duplex est.	Appellatiua.	que est no- men multorum.

Comparatio

COMPARATIO.

Eggbehaſonlas.

Regularis. que certam ſequitur

Comparatio regulam:

itē duplex. Irregularis, quæ non.

Gradus Comparationis tres. Poſitiuus, Com-
paratiuus, & Superlatiuus.

Gradus Cōparationis formātur in patrio noſtro ſermone iuxta Hebrææ linguæ phraſim addita aut litera, aut particula. Litera apud Hebræos quæ uicem ſupplet Comparatiui eſt **ו**, apud nos **b**, particula uero eadem apud nos quæ apud illos, **ו** Comparatiui, & Superlatiui, nempe **וְיִמְגִישׁ** magis, in **לְאָבְבִי** & **וְיִמְגִישׁ** ualde ighen, ſine quibus Gradus nullo mō poſſunt formari apud nos, æque ac apud illos. Exemp. Albus feyr, albior feyrb, auag in **לְאָבְבִי** feyr, albiffimus felette ighen feyr. Bonus io, melior iobb, auag in **לְאָבְבִי** io, optimus felette ighen io. Eſt enim tam Regularium, quā Irregularium una formatio. Porro ut apud Latinos ita apud nos diminutionem accipiunt quædam Comparatiuorū ut Grādūſculus, Minuſculus. Nagūbbadka, Rūſſebbedke.

Exemplum. Comparationis
regularis.

m. Albus

M. *Albus* *albior* *albissimus.*
 F. *Alba* *albior* *albissima.*
 N. *Album* *albius* *albissimum.*

M. *Felix* *felicior* *felicissimus.*
 F. *Felix* *felicior* *felicissima.*
 N. *Felix* *felicius* *felicissimum.*

Integer *integior* *integerrimus.*
Integra *integrior* *integerrima.*
Integrum *integrius* *integerrimum.*

Exemplum irregularis .

Bonus *melior* *optimus.*
Bona *melior* *optima.*
Bonum *melius* *optimum.*

GENVS.

Nem.

Genera nominum sunt
 Quinq; Masculinum ut hic *Magister.*
 Fœmininum ut hæc *Musa.*
 Neutrũ ut hoc *Scamnum.*
 Coë ut hic & hæc & hoc *Homo.*
 Omne ut hic & hæc & hoc *Felix.*
 Sunt qui hoc nomen *homo* & apud *Græcos* &
Latinos

Latinos existiment masculinū tantū generis esse, sub
 uno tamē genere foemininum pariter significare, quod
 in nostra lingua imprimis utrum esse usus ostendit.
 Cū enim hæc uox patria Ember, propria sit uirorū,
 usurpatur tamē interdū & de foeminino sexu, addita
 uoce, asson, quæ sexus distinguat, ut asson ember.
 Cui tamen opinioni Græci reclamant grāmatici, si
 militer & Priscianus, qui communis dicunt esse ge-
 neris. Quin & apud Hebræos hominis uocabulum
 uno exprimitur uerbo **אָדָם** quod tamen sub
 uno genere foemininum quoq; significat sexum.
 Est tamen & apud illos quod genus distinguat.
 Nam cum uerbum hoc sexum significat uirilem,
 nihil de literis uocabuli decedit, cum uero foeminū
 num, prima in plurali numero amittitur litera,
 ut **אָדָם** homines **אָדָם** mulieres. Porro
 Ut apud Hebræos duo tantū sunt genera præcipua,
 ita & apud nos, Masculinum scz & foemininum.
 quæ interdum per hæcæ particulas him, nōstir,
 eme, &c. eloquimur.

Regule generales de Nominum
 generibus.

REGULA PRIMA.

Nomina uir

Nomina uirorum officiorumq; uirilium, item mensium, uentorum, fluuiorum, generis sūt masculini.

VIRORVM.

hic Atyla.
Ioannes.

OFFICIO RVM.

hic Consul.
Dictator.
Pretor.

MENSIVM.

Ianuarius, Februarius, Martius, Aprilis, Maius, Iunius, Iulius, Augustus, September, October, Nouember, December.

Mensium, quibus nunc utimur, uocabula subiungere nolui, propterea quod hæc rebus non respondent, quæ manifestum est nuper esse confic=
ta, ab homine nescio quo. Suspicio tamen aut monachorum, aut sacrificulorum esse inuentum. Nec semper nostros his mensium appellationibus usos fuisse manifestum est, cum ex alijs, tū ex hoc quod mauent adhuc apud nos quædam germana mensiū

B uocabula.

uocabula. Ut omittam interim quod ex his quædã
nostra non sunt, usu tamen ita recepta, ut peregri
num uideantur exuisse sonum, nēpe hæc. Püntöst,
Juan, Karaczon.

Quemadmodum Itali a re ipsa, nempe a quas
litate regionis propria, sumpto uocabulo, mens
ibus nomina imposuere, ita & Schytæ nostri. Ita
lia calidissima est regio, & propterea imbrifera,
contra Schytia frigidissima, & ob eam rem niuife
ra. Itaq; ab imbribus Itali mensium uocabulum tra
xere, Schytæ nostri a niuibus. Id uerum esse apud
illos ostendunt, September, October, Nouember,
December, apud nos ratio uocabuli ho. Dicimus
enim, Büyt elö ho, Büyt mäs ho, item Püntöst
haua, Juan haua, Karaczon haua &c. Verum
posteaq; partim maiorum nostrorum uirtute, omni
memoria digna, partim & potissimum dei benigni
tate, mitius nacti sumus cælum, ac Schyticam re
gionem, Pannonica commutauimus, non erat forte
ineptum, & uocabuli ho, rationem mutare, Si mō
id usus (apud quem est, & uis & norma loquendi)
nobis permatteret, ac cum reliquis nationibus, quæ
omnes ferè a lunæ cursu mensem denominant, dice
re holdnap, & nō honap, aut, ut imperiti loquuntur,
bolnap. Neq; enim aliud sunt menses q̄ dies lu

naves, mense enim luna cursum suum explet.
 Porro quæ est differentia apud latinos inter hæc
 duo uerba, Mensis, & Cras, ea est apud nos in-
 ter holdnap, & holnap. Hæc quanquàm erant minu-
 tula arbitrati tamen sumus non nihil referre si
 horum pueri admonerentur, ne unam uocem pro
 alia in lingua patria usurparent. Et latini ne uo-
 ces coincidant diligentissime uitant. Cæterum, Quis
 quæ tandem ille fuit qui mensibus apud nos nomi-
 na imposuit, poterat id aut ab anni partibus com-
 modius facere, unicuique parti suos tribuendo men-
 ses exempli gratia. Quemadmodum nunc dici-
 mus, Büyt elõ ho, Büyt mäs ho, pro Februario,
 & Martio, sic dicere poteramus, Zel elõ, Zel
 mas, Zel harmad ho. Tauaß elõ, Tauaß masod,
 Tauaß harmad ho. &c. Aut more Romanorum
 numerum sequi, apud quos mensis quisque posterior
 incipit a numero. Dicunt enim, Quintilis, Sex-
 tilis, September, October, &c. sic & nos pote-
 ramus, elõ ho, masod, harmad, neged, &c. Sunt
 & apud poetas pulcherrimæ mensium descriptio-
 nes, quæ etiam huic rei materiam præstare pote-
 rant sufficientem, quas non grauabor hoc loco sub-
 iungere.

Sū ho.
auag

I A N V A R I V S.

hoc modo diem lunæ
uocamus *Seisū*, quod
initium sit hebdomadae.
de.

Iane biceps anni tacite labentis origo
Solutus de superis qui tua terga uides.
Ouid. 1., fastorum.

U,
Ergo ubi Iane biceps longum reseraueris annum
Uc.

Ouid. 4.
de pon.

U,
Ipse uides certe glacie consistere pontum, El. 4.
Brōs Ipse uides rigido stantia uina gelu,
ho. Ipse uides onerata ferox ut ducat Iaxis,
Per medias Istri plaustra bubulcus aquas.
idem.

U,
Vndaq̄ iam tergo ferratos sustinet orbis. Uc.
Virg. Geor.
3.

F E B R V A R I V S.

εäg

bo. Vere nouo gelidus, canis cum montibus humor
Liqui

Liquitur, & Zephyro putris se gleba resoluit

Uc.

hunc quidam etiamnum
assu ho uocant sicut U
sequentem Fū heg.

U,

Annus erat breuior, nec adhuc pia Februa norat,
Nec tu dux mensum Iane biformis eras.

Ouid. fast 7.

MARTIVS.

Iam uiolas pueriq; legunt, hilaresq; puella,
Erumpunt passim gramina, ueris honos.

Sif
heg

3.

Nos. trist.

APRILIS.

Aprilem memorant ab aperto tempore dictum,
Quem Venus iniecta uendicat alma manu.

Rit
ri =
lo
ho.

Ouid.

4. fast.

MAIUS.

Arboreos fetus, & humi nascentia fraga
Primus dat suaves Maius odore rosas.

Elō
gō =
mōl
czū

Nos.

Ab hoc mense nūc ho.

b ij quoz

Quoq; nostri rosas
denominant cum
dicunt Pūntōsti rosa.

J^a **I V N I V S.**

P^a **P**abula laeta boum uiridantia, falce recurua
l^o **A**ttendant Iunio gramina, fœnifecæ.
h^o **N**os.

I V L I V S sue Quintilis.

B<sup>en
h^o **D**eniq; Quintus ab hoc fuerat Quintilis, et inde
quāg **I**ncipit a numero nomina quisquis habet.
Ouid. 3. fast.</sup>

— **s**iccas insana canicla menses
lā dudū coquit, et patula pecus omne sub ulmo ē.
Persius

A^{ra}

Sat.

t^o

— **s**

3.

h^o.

— **a**lbescit maturis messis aristas.

Ouid. 5. fast.

A V G V S T V S sue Sextilis.

uarijs

— varijs mitis solet uua racemis

Ducere purpureum nondum matura colorem.

Ouid. Metamor.

U,

3.

Mitis in apricis coquitur uindemia saxis.

Virg. 2. Geor.

Uzδ

lōirz

leld

ho.

SEPTEMBER.

Lenobathes gestit calcatis sordidus uuis

Menseq̄, castrantur uina sequente, noua.

Nos.

Uzδ

lōp̄e

dō

ho.

OCTOBER.

Vt durare queant longos noua musta per annos

October cellis condit U illa cauis.

Nos.

Uor

ueiō

ho.

NOVEMBER.

Condita num ualeant consistere uina probantur

Illo, qui nomen, mense, Nouembris habet.

Nos.

Uor

lato

gato

ho.

DECEMBER.

Vester

Vester honor ueniet cum Laurentalia dicam

Si Acceptus genijs illa December habet.

gan

Ouid. 5. fast.

la^{to}

Martialis Decembrem fumosum dixit Epig. lib. 5.

ho.

Sed lege fumoso non aspernāda Decembri.

sue quòd hic mēsis foco homines solet admouere,

sue quòd hyeme cœlum atris obducitur nubibus

hinc opinor & nostros hyemem uocare sōtit tēl.

Cæterum ut hæ Mensum descriptiones nostræ optime respondent regioni, ita non omnibus. Nec nostros maiores his mensū appellationibus in regione Schytica uti potuisse manifestū est cum ex alijs, tum Ouidio, qui regionis Schyticæ, in qua hyems cōtinuatur hyemi, sterilitatem his describit carminibus.

Non hic pampinea dulcis latet, uua sub umbra,

Nec cumulant altos feruida musta lacus.

U

Non ager hic pomum, non dulces educat uuas,

Non salices ripa robora monte uirent.

Uc.

Est & in Enchyridio piarum precatonum, similis quædam Mensum descriptio, uersibus endecasyllabicis facta, quā huic loco subiungerem, nisi is libellus iam puerorum manibus passim tereretur. Et hæc addidi, non quo nouus uellem haberi author, sed ut ostenderem

derem, quid nostri in appellationibus mensum poterat sequi.

V E N T O R V M.

Eurus. qui ab ortu.

Nap Feleti β̄el.

Zephyrus. qui ab occasu.

Nap eseti β̄el.

hic

Auster. qui a meridionali plaga.

al β̄el.

Aquilo. qui a septentrione.

Fel β̄el.

Cum & in profanis literis, plurima sint Vētorum uocabula, & in sacris non pauca, nos plura non nouimus, quàm hæc quattuor cardinalia, idē iuxta Homeri positionem. Et hæc quibus utimur, circumlocutiones uerius sunt quàm uocabula. Proinde cum in uentorū inciderimus nomina, necessitas ipsa nos cogit in interpretando, aut alienis pro nostris uti, aut reliqua quoque ad hunc modum circumloqui. Austrum audio a quibusdam uocari Zuh β̄el, quemadmodum Circium Forgo β̄el, a re scz ipsa, qui alias Ἴακίξ dicitur, quem A. Gellius Caurum propemodum existimat esse. Zenhger β̄el is est forte qui Zephyrus.

Fluuiorum

FLUVIORVM.

Danubius.	Duna.
Sauus.	SZaud.
Draus.	Draua.
Chryſus.	Kereſ.

Excipiuntur ab his Albula, Allia, Styx, Lethe quæ sunt Fœminina. Non defunt qui putent cum hæc in fœminino usurpantur ab autoribus, subintelligi debere aquam. Cæterum cum plura sint flumina Pannoniæ nostræ quàm illa celebrata, & quorum Plinius quoque meminit, non omnia tamen uocabula habent latina. Tisza fluuius est patriæ nostræ quodmodum & Szamos, uterque nauium patiens, qui magno Hungariæ nostræ sunt usui. Nam & piscosi sunt, & per hos e salinis patriæ nostræ ingentes micæ salinum fossilium, forma quadrata excisas, trabcis nauibus, salinum præfecti, quos græci halabarchas uocant, secundo anni curant deferri, ac certis locis in usum regionis nostræ, exponi. horum alterum, alij Tiscium, alij Tibiscum appellandum censent, alter $\epsilon\chi\upsilon\upsilon\iota\mu\omicron\varsigma$ manet. Quemadmodum plurima alia patriæ nostræ flumina, quæ recensere infiniti fuerat laboris.

R E G V L A S E C V N D A .

Mulierum ac Officiorum muliebrum, Urbium
Arborumque nomina generis sunt foeminini.

M V L I B R V M .

ut o

Maria .

hac

Anna .

Elysabet .

Elſebet .

O F F I C I O R V M muliebrum .

ut

Obſtetrix .

Œaba .

V R B I V M .

Buda

hac

Alba regia .

Szekeſfejruär .

Caffouia .

Raſſa .

Excipe ab his, quæ um, aut ur, finiunt, quæ
ſunt generis Neutri, ut.

Peſtum .

Peſt. Cer. Ofen .

Strigonium .

Eſtergum .

Varadinum .

Varad .

Seghedinum .

Szeghed .

Cibinium .

Szeben .

Tibur .

c ij Oropus

Oropus nunc Masculino nunc foeminino genere inuenitur. Sunt etiam Urbium nomina, quæ pluralis tantum sunt numeri, ut Athenæ, Thebæ, Quinque ecclesiæ, Quinqueecclesia usurpauit Guarinus Veronensis in carminibus ad Ioannem Pannoniu scriptis.

Hinc urbs pontificem te Quinqueecclesia cepit.
metri scilicet coactus necessitate.

Observandum est hoc in loco, omnes ferè Vrbes³ ac Oppida Hungariæ nostræ latinis carere uocabulis. Et quæ latina uidentur habere, a peregrina sūt omnia ferè deducta uoce. Ab Ister & Gum (ut quidā putāt) Eßtergum, & ab hac rursus Stragontium. a Warad, Varadinum, a Szeghed, Seghedinum, a Pest, Pestum, a Wacz, Vacia, a Bacz, Bacia, a Genn (ne omnes recenseā urbes) Genninum. Sic enim huius urbis nomen in antiquis regū diplomatibus inuenitur scriptum, nunc Iaurinum & scribitur & profertur. Non inutilem itaq; operam sumpserit, si quis aut uera urbium nostrarum uocabula exquirat, aut quæ dignis carent appellationibus noua imponat. Qua in re, si non alia, hæc certe nō parua erat incommoditas quòd urbium quibusdam uocabulis, cum ipso sint prope tremenda sono, cum uolumus uti non possumus. Neq; id no-

uū debet uideri. Constat enim quædā urbium uocabula & olim fuisse immutata. Vrbs quæ nunc Roma olim Valentia dicta, quæ prius Maleuentum post Beneuentum uocari cepta, & admodum quæ ante Bizantium nunc Constantinopolis. Urbibus cæterarū regionū, nomina, partim Græca, partim Latina uoce sunt imposita, id quod & nostri sequi poterant. Græca sunt Roma, Basilea, Constantinopolis. &c. Latina Florentia, Argentina, Constantia, &c. Quia uero difficile est usum diu receptum antiquare, poterat uti uulgus imperitum uocabulis a se impositis seq̄ dignis reliquos quis prohibuerit ueris uirū urbium uocabulis? Buda metropolis est Hungariæ nostræ inter omnes Europæ urbes amoenissimo, simul & commodissimo sita loco, quā cur Ger: nostræ sua lingua Ofen uocent nondum plane intelligo, cū alia sit urbs Pest, alia Buda. Est Oppidū in ea patriæ nostræ ora quam Meggesaltā uocant, ditioni Magnifici domini D. Ioannis à Peren mihi gratiosissimi subiectum septē amenissimis collibus, & illis quidem uitiferis, conspicuum; agri fertilitate latum, pascuis pingue, campis ac pratis floridum, fontibus ac fluminibus irriguum, syluis cædis, simul & intactis amenissimum, fructibus omnigenis arborum fertile, auro, argento, sale, diues. ubi ipse huius lucis hausi primordia, & cui me totum debeo.

Sziniváralka a nostris dictum quod a re ipsa
nempe quod septem subiaceat collibus Græca
hæthe compositione Heptoropolis, commodius appellari
gü poterat, cuius patriæ, alioqui dulcis, uocabulum,
uaro quo minus in scriptis meis usurpare possim, eius
sit asperitate. Neque enim pudet me patriæ, non
prorsus humilis. cui etsi ipse iusto nequeam ornãmē
to esse, ipsa tamen mihi dedecori non potest esse.
Poteram autem postremo hoc uocabulo commodissimè
me uti, si mihi id per quosdam liceret. Est ab hac
patria nostra urbs, tria distans miliaria, opibus, si-
tu, ædificiis, optimis ciuibus inclÿta, quam nostri
Riuulum dominarum uocant, quod uocabulum Ger-
mani nostri aspernati, eam rectius Neapolim hoc est
Nouam ciuitatem appellant. Quæ etiam a re ipsa,
nimirum a uenis auri & argenti ibi repertis Arru-
giæ uocabulo dignari poterat, quæ uox idem ferè
significat, quod in nostro sermone Baná, ut intelli-
gas hanc urbem nostros uero uocare nomine, Szá-
ghet Oppidum est arci quam uocant Sárvár adiacē-
cens, ubi primum diuinam hanc imprimendi artem,
opera quidem & impensa Principis nostri, Magnifici
dñi D. Thomæ a Nadaşd, Comitum ac Bani, minist-
terio uero etiam nostro, in Hungaria nostra excos-
lere cepimus, & unde hæc rudimenta in usum iuue-
nibus, qualemcunq; emisimus. a re ita dictum quod

duobus fluminibus, quorum alteri Rabe, alteri Gē,
 meo nomen est, circumfunditur, nobis Neanesus Dyssi-
 dicitur, quod hoc Princeps ipse in nouam redegit, ghet.
 formam. Primum quidem illud fossa & uallo ita
 muniendo ut ne furori quidem Turcæ Anno
 1532 obsidentis patuerit. Nam clade accepta ab
 hoc discedere coactus est. Deinde flumina retando,
 Mox densissimæ syluæ, huic imminentis, arbores lu-
 cando, & huius locum hortis amenissimis, ac poma-
 rijs consecrando. Postremo ludum literarium opere
 latericio in hoc extruendo. Ad hunc modum & re-
 liquis Urbibus nostris sua poterant reddi uocatus
 la. Verum non deerunt certo scio qui hæc quoque
 rideant. Ridenda tamen non erant in quibus con-
 stat & magnos uiros operam suam locasse. Nam &
 Stephani de Urbibus nobilissimum extat opus. Et
 quidam nostro etiã seculo ad exemplum huius nō
 contemnendum opus ædedit, in quo & nostræ Hū-
 garie urbium non paucarum meminit.

ARBORVM.

Pirus.	Éörtuit fa.
Pomus.	alma fa.
Prunus.	silua fa.
Ficus.	fighe fa.

Masculina

Masculina sunt hæc oleaster, rubus, dumus, spinus auctore Seruio. siler Neutrum est. Repertur & ficus interdum Masculino genere. Oleaster Cicero in foeminino uidetur protulisse Actionis in uerem s. Hominem inquit, corripit ac suspendi iussit in oleastro quadam &c. Verum ibi oleaster ad arborem refertur ut sequentia satis indicant.

Multæ sunt arbores quarum Hungaria nostra ferax est, multæ quarum non. Tantum autem abest ut omnium arborum nostro sermone habeamus uocabulum, ut in nostræ quoque regionis arborum uocabulis laboremus. Quod de arboribus dico idem de alijs rebus herbis, lapidibus, gemmis &c. sentiendum. Nec soli nos, sed & aliæ gentes, cum quibus (si Celso credimus) & Græci, ne sit ut quis ex nostris ob hoc ipsum sibi ipsi displiceat.

TERTIA REGULA.

Nomina fructuum generis sunt Neutri, ut pomum, pirum, persicum &c.

Hæc de generalibus Regulis sufficiant Reliquas tum generales, tum speciales commodius pueri discent ex alijs maxime ijs qui eas carmine sunt complexi, inter quos sunt ex recentioribus Sulpitius,

tius & Lilius. Ut enī facilius discuntur præcepta, quæ
carmibus sūt inclusa, ita firmiter retinētur.

N V M E R V S, Szām.

Singularis, quæ singulariter profertur

Numeri nom sūt duo. Cut, hic Magister, az, mester.

De numeris. Pluralis, quæ pluraliter profertur, ut

Regula P R I M A. (hi Magistri, az, mestereſ.

Et hic anīaduertat puer patrij nrī sermonis phrasim eē,
ut noībus pluralis nūi utāur iterdū æque ac singlaribz,
tū scz cum noībz nūalibus, aut per se multitudinē sig
nificātibus noīa addūtur pluralis nūi. Cū enī huiusmodi
noīa p se satis distīguāt nūm, ad rē nō uerba rēspiciētes
satis ductūs id altero significasse uerbo. Sicut enī efferiūs
unus hō, sic duo tres, decē, centū, mille hoīes. egg ember,
Ket ember, harom ember, tiz ember, þaz ember, ezcr ember.

Quod si his iuxta latini sermōis profertatē uti uoles orō
nibz, Vnus hō, duo hoīes, tres hoīes. Egg ember, Ket em
ber, harom ember, et c. ī patrij sermonis peccas profe
ratē. Sua est uniuscuiusq; linguae phrasis, quā qui in ling
uis diligēter nō obseruat, dū aliquid iterptandū suscipiūt
in primo statī (cut in prouerbio ē) limine solēt impigere,
ac mōstro quid simile eder. Sed ut res fiat māfestior exēpt
quoq; id ostēdemus sequētibus, Duo hoīes ascēdebant in Lucē 13.
Ket ember megen uala fel az templumba. Dñe decē Matth. 23
talēta tradidisti mihi, Oram tiz talentot adal enactem.

Luce. 15. Si quis h̄t centū oues, ꝑa linek ꝑāz iuha naḡon. Pe

qui comederāt erāt quinquies mille. Louabbā a3 k̄it ūt

Matth. 14. nek uala ōt ezereñ ualanaĸ. Multi sūt uocati pauci u

20. electi, Soĸ a3 hiuatalos, keues a3 ualaḡtoft auag, so

22. uadnaĸ a3 hiuatalosok keuesēñ uadnaĸ a3 ualaḡtottaĸ. N

dicūs soĸaĸ a3 hiuatalosok, keuesēĸ a3 ualaḡtottaĸ

uerba ipā latina sonā. Reg: SBcūda. Sūt Ūnoīa apud

t̄ios pleraqꝫ pluralis tātū n̄i, quæ apud nos singularia s

Joan. 2. inter quæ Nuptiæ, Inferi &c. Nuptiæ factæ sunt ī Ce

Galilee, menēkezo lūn. Descēdit ad Inferos, poĸolra

ḡalla. &c. Reg: TERTIA. Dum singulis quibusdā re

aliquid equali, ac pari n̄o inesse significār uolūus, nu

rum geminamus. Atqꝫ id iuxta linguæ Hebrææ usum

שְׁשָׁיִם שְׁשָׁיִם שְׁשָׁיִם שְׁשָׁיִם שְׁשָׁיִם שְׁשָׁיִם

Seraphim stabāt super illud sex sex a3 uni, & sex s

alæ alteri. Esa. 6. Egḡitneĸ es hat hat ḡarna uala, a3 n

siĸnaĸ es hat hat ḡarna uala. Qui & Græcis hoc gent

loqñdi uidetur esse familiare. Notū est enī seqñs orōm

genus apud Marcū. καὶ ἰπέταξεν αὐτοῖς ἀνακλιθῆναι

παντοῦς, συμπόδια συμπόδια ὡς ἐπὶ χλωρῶ χόρτου

καὶ ἀνέπεσαν προαδίου προαδίου ἀνὰ ἑκατόμην καὶ ἀνὰ π

τῆκοντα. Es paranczola ūneĸieĸ hog mind le ūltetneĸ ūf

egg egg laĸodalombelt oḡtuāñ mindenneĸ a3 zōld fūōñ

Es letelepedineĸ egg.egg ūlist foglaluañ a3 zōld fūōñ

βῆανες ὄτρεν. Hoc orōnis gēus latīs mīus familiare ē,
 id quod ex Erasmi nrī interptatione satis apparet. Et præ-
 cepit ut accūber faceret oēs, distributis cōiuijs ī uiridi
 grāne. Et discubuerūt diuisi in uiridaria cēteni ὃ quin-
 quageni. Reg: QVARTA. Cū pronomē quod uī obti-
 net pluralis nūi addit nomī singl̄aris nūi, ὃ nomē, quod
 ī latino sermone erat singl̄are efferētus ī plurali, ut Pa-
 ter nr̄, mū atānk. Ania nr̄, mū lilek̄nk. Neq̄ enī diz-
 cius az mū ata, az mū lilek̄ ut uerba sonāt latina, aut
 ut imperiti linguæ patriæ loquuntur az mienk̄ ata, az
 mienk̄ lilek̄. Reg: QVITA. Vbi uero uno uerbo utiur
 plurali, ὃ reliquo, quod græcis ὃ latinis fuerat singl̄ar
 ὃκου γαρ ἔστι ὃ ἄσχυρος ἡμῶν, ἐκτὶ ἐσοι καὶ ἡ κορ-
 θία ἡμῶν. Vbi enī est thesaurus uester ibi est ὃ cor
 uestrū, mert az holott uagon az tū reytek̄ marhātok̄,
 ott uagon az tū p̄uetek̄ es ὃc. FI GV RA, Abrazat.

Simplex, quæ simpliciter profert̄

Figure noīm duæ.

ut, Sapiens, Epes.

Composita, quæ suas hē partes ex
 quibus cōponit̄ ut, Inspiēs, Eptelen.

Noīa apud latinos autore Donato Quattuor cōpo-
 nūt̄ modis, tot ὃ apud nos. Ex duobz corruptis ut iam
 bor, ūdnep. Ex integro ὃ corrupto, ut husit. Ex corrup-
 to ὃ integro, ut alpinz, alkoz. Integra fuerāt io em-
 ber, ūdōsnap, husitel, alnak̄ sagualuert̄ pinz, alnak̄ sagual
 zinalt̄ kolcz. ὃc.

D ij Casus

	CASVS,	Eset.
	Nominatiuus,	Neuezo.
	Genitiuus,	Nemzo.
Casus noīm	Datiuus.	Ado.
sunt sex.	Accusatiuus,	Madolo.
	Vocatiuus,	Huo. V
	Ablatiuus,	El uiuō.

DE articulo Hungarici sermonis.

PHilippus Melanchthon præceptor noster scribens in Grammatica sua Græca de Græci sermonis articulis, primū Priscianū sequutus latinā linguā articulū haberi negat, grāmaticosq; latinos noīm casibus hic, hæc, hoc, decē di grā addidisse, nō quod sermo latinus hos nosset articulos. Deinde Germanicā linguā æque ac Græcā articulū haberi. Vbi etiā hoc addit neīem posse uī articulorū Græci sermonis exacte cognoscere nisi ex Germanico idiomate. Quæ uerba Philippi cū pleriq; sinistre interpretentur, sentio illū de suæ tantum gentis hoīb; loqui, quibus præcipue illa tradebat rudimēta, quorum linguæ proprietatē probe nouerat, nō etiā reliquarū nationū, quarū licet sit ille *τολμολος* ut linguas nō nouit, ita de his pronūciari nō poterat. Neq; enī adduci possū ut credā Philippū (q̄ uis tū cū illa scriberet admodū Iuuenē) aut sui fuisse oblitū, ut quid scriberet nesciret, aut studio quod erga suā gentē hēbat lapsū. Nihil enī dici poterat

absurdus.

absurditas si hæc ita accipiatur ut sentiat nullã orbis terræ nationũ linguã habere articlũ nisi Germanicã & Græcã. Habet enim & sermo nr̄ Hungaric⁹ per̄ide ac Græc⁹. Nã de cæterarũ gētũ liguis iudicãr nequeo. Articulus est in nr̄o sermone pticula, az, oĩm generũ & nũcrum, quæ inflecti nescit. Nã quæ inflectit pronõen est. Minia quidẽ illa sed quæ magnã orõni addat tũ mai estatẽ, tũ sp̄edorẽ si quis illa recte utat. Quomodũ n. i Græco, sic t̄ nr̄o sermone suus articulo est locus. In tenuiꝫ labor est, at gloria nõ tenuis. Hic i sacris lr̄is nõ loco additus, aut loco detractus (ut uere Chrysostõus, & Augustinus sēsēr) sensum facit aut orthodoxum aut hæreticum. Sed ut p̄dicta facilius assequatur pueri, seq̄ns placuit subijcẽr exẽplum.

καὶ ἔσου ἐν τοῖς ἑκατάσις ἡμέραις, λίγη ὁ θεός, ἐκχῶ ἀπὸ τοῦ πνεύματος μὲς ἐπὶ πᾶσιν ζοελ. ὁσάρκα, καὶ προφητεύσουσι οἱ ἦοι ὑμῶν, καὶ οἱ θυγατέρις ὑμῶν, καὶ οἱ νεανίσκοι ὑμῶν ὁράσθαι ὄψοντου, καὶ οἱ πρεσβύτεροὶ ὑμῶν ἐνύπνια ἐνυπνιαθίσοντου. καὶ τοὶ ἐπὶ τὸς δόλους μὲς, καὶ ἐπὶ τῶν δόλων μου ἐν τοῖς ἡμέραις ἐκείνοις ἐκχῶ. ἀπὸ τοῦ πνεύματος μὲς, καὶ προφητεύσουσι.

Es liben az utolsz napokban, az isten monga, Ei fogok õt teni az en lelkembõl minden testre, es profetalni fognak az tũ fiaitok, es az tũ leányitok. Az tũ iffiaitok látást fognak látni, es aztũ uincitek almat fognak látni. es

BIZONA

bi z dñaua a; napoſban fi fogol ötteni az en leltem
böl az en ſolgáimra, es az en ſolgalo leánimra, es
profetalni fognaſt. In hoc exēplo uiderē eſt, quòd ſicut
Græci, ita nos articulo utimur. Toties eni repetitō arti-
culus ī nrō ſermone quoties ī Græco, qui tñ in latino
nō eſt, quod ut ſit manifeſtū hūc propheta locum latine
quoq; ſubiiciā. Et erit ī nouiſſimis diebus dicit deus. Ef-
fundā de ſpiritu meo ſuper oēm carnē, & prophetabūt
filij ueſtri, & filia ueſtra. Iuuenes urī uiſiones uidebūt,
& ſeniores urī ſomnia ſomniabūt. Et quidē ſuper ſeruos
meos, & ſuper ancillas meas ī diebus illis effundā de
ſpiritu meo & prophetabūt. Hoc unico exēplo uti, ad rē
quā quæritus demōſtrandā ſatis eſſe duxi, quòd pueri hæc
tū demū rectius intelligēt cum per ætatē robur ī literis
colligerē cœperit, ac græcos uerſado autores, patrij ſermo-
nis phraſim uſu ī his dephēder. Deuā n̄r lr̄is prodidit
huius articuli extremā lr̄am ⁊, ad oēs eā ſeqñtes lr̄as ī
mutari debēr, nō ſecus ac apud Latinos uſu uenire ſolet
in præpoſitione ad, cū ī cōpoſitionem uenit, ab barat, ac
chriſtus, ad doctor, af farkas, ag galamb, ah harang, ak
kalan, al lo, am meſter, an nemzet, ap pap, ar remete,
af ſereg, at tengher, au uarga &c. his enī & ſimilib; uti
tur exēplis. cuius ratio q̄uis amici, mihi haud probat
Primū quòd, eſſi uulguſ imperitū ad hūc loquat modū
nō cōtinuo tū illius errori patrociniādū eſt, quin potius
remediū

remedium illi quærendum. Deinde & particule ab,
ac, ad, af. &c. in nostro sermone, omni prorsum ca-
rent significatione præsertim extra compositionem.
Nam in latino præpositiones sunt ut abbrevio, accla-
mo, affero, aggrauo, alleuo. &c. pro adbreuio, adcla-
mo, adfero, adgrauo, adleuo. &c. Postremo quòd in
omni ferè lingua est quædam in pronunciando uari-
etas, ratio tamen Orthographiæ apud omnes certa
est. Hebræi scribunt אַבְרָם: & אֶבְרָם: proferunt autem
non quòd uerba ipsa sonant sed aliud quiddã. Græci
ἀγγελος, σφίγγς, ἐνχίριδιον, pronunciant autem
angelos, sphinx enchiridion. Latini, Quintiliano teste,
quasdam lrās scribunt quidem, parum tñ exprimunt, non
eximunt sed tantum in pronunciando obscurant. Et
nunc Itali multa secus pronunciant, tum in latino
tum in uernaculo sermone q̄ literis notent. Germa-
nos nostros audio ab illis qui huius linguæ periti
sunt, idem facere. Horum exemplo & apud nos,
etsi sunt qui pronuncient ab baraf, af farfas, ap
pap, ad diaf. &c. articuli tamen extrema litera
perpetuo scribenda est per Z non alias consonan-
tes ut ratio orthographiæ constet apud nos æque
ac apud cæteras nationes. Neq̄ enim uideo quid ob-
stet quo minus prædictæ uoces per hoc literarum
genus & scribantur & proferantur. Illud manifestius
est

est quæ ut negari possit, esse in nostra etiam lingua ut in aliarum gentium, literarum transmutationes, de quibus in sequentibus non nihil attingemus, cum de inflexionibus orationis partium agere cepimus, in quibus potissimum hæc usu uenire solet transmutatio. *AZ* particula cum inflectitur, ut initio dixi, pronomen est non articulus in cuius inflexione extrema litera *Z* aliquoties in aliam transit literam ut in Cap: de pronomine uidebimus. Nunc quæ ad nominum pertinent inflexiones trademus, in quibus suus, cuius casus est articulus.

DECLINATIO, *Haytogatas.*

	Prima,	<i>Elso.</i>
Declinationes in nomine sunt quinque.	Secunda,	<i>Masod.</i>
	Tertia,	<i>Garmad.</i>
	Quarta,	<i>Nege.</i>
	Quinta,	<i>Stod.</i>

Primum nosser sermo unam tantum nouit nominum omnis generis inflexionem. Deinde sicut apud Hebræos sic apud nos casus certis distinguuntur literis et syllabis, hoc tamen nostra declinatio ab illorum differt declinandi ratione, quod illi literas ad casuum adijciunt principia, nos ad finem. Postremo ut apud illos Nominatiuus nullis distinguitur literis sic

sic etiā apud nos. Gtī singularis lrā significataud est e.
 Dtī k, Actī t, Vctī eadē quæ Ntī, Abltī l. Ntī pluralis
 k, reliquorū eadē quæ fuerāt singlrium, facile autē puer
 distīguere poterit numerū si ad lrām k respiciat, cui relū
 quorū casuū lrā sēper subiūciūtur. Hic tñ notandū quod
 nt̄s plural̄ pro k, l lrām hēbit si alijs noīm casibus adda
 tur, nūi uel singularis l̄ plural̄. ut Vidēt̄es filiū dei filias
 hoīm, Łātuāñ az istennek̄ fiāi az emberekenek̄ leānit̄ &c

Hæ prædictæ lræ tæetsi certissime sint casuū notæ, ui
 dētur tñ casus uarias habere lrās cum non habeāt, idq̄
 multis causis usu euenire solet. Primo ratione Construc
 tionis. Alia ē enī ratio Syntaxeos nræ linguæ, alia lati
 næ. Non sēper iisdē casibus orō absoluit̄ in nrō sermone
 quibus ī latino. In hoc enī, ut paucis quibusdā utar exē
 plis, alterū duorū substātiuorū noīm cōiunctī positorū po
 nit̄ in gtō possessionē significāte, in illo ī dtō acquisitio
 nē denotāte filius hominis dicūt latini, nos filius hoī,
 az emberekenek̄ fia. Nec diciūs iuxta latinę liguæ phrasī
 az emberekenek̄ fia, in gtō possessionē notāte. Quod si posse
 sionē significare uolumus diciūs, ez fia ez emberekenek̄. Sic
 cōiunctim nunq̄ duobus utimur abltīs in orōne patria,
 sed pro altero alterū usurpamus casum, aut eum qui la
 tinis erat Nt̄s, aut act̄s, at̄ alius quispiā ex cæteris. Nt̄m
 usurpamus ī hac & similibus, herode regnāte, az herodes
 cr̄sagot biruāñ. Act̄m in hac & huic simili. Mendis
 cato pascitur ille cibo, Euldult elcedeluel il. qua forma

loquendi si seiunctim utamur latinos imitari possumus,
 ededeluel il de Euldultual az az mellet EuldultanaE.
 Quaedam orōnes usu formā inducrunt latinā, uerbum
 Metuo ī latino sermone nūc actm̄ requirit casum, ut Me
 tuo te, nūc dtm̄ ut Metuo tibi, in nr̄o sermone aē abltm̄
 cum prepositione aut actm̄. Exēplum primi fuerit, fileE
 te tūled, Exēplum scd̄i, fulteleE rigbedet. Vn̄iose itaq; lo
 quūō qui dicunt filleE rigbedet, aut fileE tenēed. Quod
 de his orōnibus sentio idē de multis alijs iudica. Scd̄o
 ratione pronōim̄ separatorum ut pater noster, anima nr̄a,
 mū atānk̄, mū leltūnk̄. Neq; enī dicius MienE afa, mienE
 lileE ut uerba ipā latina sonāt &c. Tertio ratione pro
 nōim̄ affixorū, ut Monachus factus, scholasticus factus,
 diues factus. Baratā, diaEā, kaZdagā lūn. in quibus
 orōnibus extrema ntī lr̄a gēinatur, ut uides, Cilli ā rectū
 nota nimirum pronōim̄ affixorum, additur, de quibus suo
 loco copiosus. Ntī erant seiunctim barat, diaE, kaZdag.
 Quarto nōim̄ Deriuatiuorū ut diuina sapiētia, humana
 stulticia. Zsteni bōlcZesig, emberi balgatagsag &c. Cū hic
 ad extremā ntī lr̄am ī apponit̄ nota nimirū nōim̄ deriu
 tiuorum. Ntī erāt seorsū positi Zsten, ember. &c. Qūto
 ratione Picipiorū ut, Vidēs aut phariseus, latuañ az far.
 Vidētes magi stellā, lātuāñ az czillagot az bōlczeE. hero
 de regnāte, az herodes orβāgot biruāñ, Sexto ratione p̄posi
 tionū, cum enī p̄positiones fini adijciatur casuū ī patrio
 urō sermone nō p̄cipio ut uerius postpositiones eas ap
 pellare

pellare debeamus q̄. præpositiones, uarietati materiã inter
 dũ mĩstrãt, idq̄ i actõ magis q̄ abltõ, quã q̄ U i hoc. Exem.
 primi. In domo, az hãzhan. In agro, az mezon. In tẽplo,
 az templumban. exem. scđi. a nobis, mũ tullũnk. a uobis,
 tũ tulletek. ab illis, ũ tullõk. U c. Ex his U similibus dicẽ
 di formis facile datur infel'igi tota uia totoq; celo erra
 re illos qui nil putãt int' patrie nrã, U latĩe liguẽ cõstru
 ctionẽ differe, quiq; i interptãdo gẽus oẽ orõnis ad latine
 liguẽ loqñdi formã exigũt. Quãuis n. quibusdã loqñdi for
 mulis cõmunicemus cũ illis tñ pars ea nõ est ceteris p
 his quibus ab illis uariamus. Id uerũ esse intelliget quis
 quis ad linguarũ proprietates diligẽter respiciat, quod om
 nino faciẽdum est ijs quẽ e studiorũ suorũ messe copiosa
 non inanes culmos aut leues stipulas sed ipsissimã frugẽ
 colligere uolent. uerum quotusquisq; est qui id præstet
 Nã is demũ doctissimũ oĩm habet qui q̄ pluria edat nõ qui
 q̄ optima. Sed iã nos ad id quod cõsect. inẽũ est ueniãus.

PRIMA declinatio. Est quæ mittit gtm̄ singlarẽ i e
 U dtm̄ silr, ut Musa, musæ, se. ¶ Paradigma primæ decli.

N. hac	sa.	Zon.	ha	sa.	Zonok.	
G. huius	se.	Zonẽ.	harũ	jarũ.	Zonokẽ.	
D. huc	sa.	Zonnak.	tis	sis.	Zonoknak.	
A. hãc	Mu sam. 43	Zonit.	has	sas.	Zonokot.	
V. o	sa.	o	Zon.	o	sa.	Zonok.
A. ab hac:	sa.	Zonitul.	ab his	sis.	Zonoktul.	

Sic Aengas, Aenæa. Enchises Euchiſa. sic hebræa
 Adam, Abraham inflectat puer.

SECUNDA Decli. Est quæ mittit g^m singlarē i I, & dtm in o, ut Magister, stri, stro. Paradigma scdæ decli.

N. hic	ter.	ter.	bi	tri.	et.
G. huius	tri.	terę.	horū	trorū.	etę.
D. huic	Magis ^{tro}	ternek.	his	magis ^{tris}	etnek.
A. huc	Magis ^{trū}	tert.	hos	magis ^{tros}	etet.
V. o	ter.	o ter.	o	tri.	o et.
A. ab hoc	tro.	tertul.	ab his	tris	etul.
N. hoc	num.	d.	hec	na.	dot.
G. huius	ni.	de.	horum	norū.	dotę.
D. huic	no.	dnak.	his	nis.	dotnak.
A. hoc	Scā nū.	as pas	dot.	hec	Scam na.
V. o	num.	o d.	o	na.	o dot.
A. ab hoc	no.	dtul.	ab his	nis.	dotul.

TERTIA decliñ. Est quæ mittit g^m singlarē in is & dtm i i, ut Sacerdos, dotis, doti. Paradigma tertiæ decli.

N. hic & hæc	dos.	Ember.	hi & hæc	dotēs.	et.
G. huius	dotis.	emberę.	horū & harū	tū.	etę.
D. huic	Sacerdoti.	Egghazi	nek.	his	dotibus.
A. huc & hæc	dotem.	embert.	hos & has	tes.	et.
V. o	dos.	o ber.	o	dotēs.	ret.
A. ab hoc & ab hac	te & ti.	tul.	ab his	dotibus.	tul.
N. hoc	ma.	hæc	ta.		
G. huius	matīs.	horum	tum.		
D. huic	Dogmati.	his	Dogmatibus.		
A. hoc	ma.	hec	ta.		
V. o	ma.	hec	ta.		

Pluraliter.

A. ab hoc dogmate. ab his dogmatibus.

QUARTA Decl. Est quæ mittit g^m singlarē ī vs & dtm̄ in ui, ut Fructus, ctus, ctui. Paradigma q^rtæ decl.

N. hic ctus. ctz. hi tus. ctōt.

G. huius ctus. ctzē. horum tuū. ctōtē.

D. huic ctui. a3 gō: ctznet. his fructibz. a3 ctōtnet.

A. hūc ctum. mōl: ctōt. hos fructus. gō: ctōtct.

V. o ctus. ctz. o ctus. mōl: ctōt.

A. ab hoc ctu. ctzūl. ab his tibus. ctōtūl.

QUINTA Decl. Est quæ mittit g^m singlarē in ei & dtm̄ silr, ut Species, speciēi, ei. Paradigma quītæ decl.

N. hæc es. p. hæc es. pet.

G. huius et. pē. harum erum. petē.

D. huic specēi. a3 pnet. his speciēbz. a3 petnet.

A. hāc specēi. a3 pet. has speciēbz. a3 petet.

V. o es. o p. o es. o pet.

A. ab hac specēi. pūl. ab his speciēbz. petūl.

In his noīm inflexionibus facile est cernere Latinū sermo nē articulo carere. Cū enī dicūus hic Mg^r, a3 mester arti cō nos utiur. Alioqui dicēdum erat, hic Mag^r e3 mester huius mg^ri et mesterē per pronoiā scz quæ ad generū et casuum drām faciēdā grāmatici addidere latini, nō ut esēt articuli iure ig^r hæc Donatus Pronoiā uceat articularia.

Quia uero utilissimū est iuxta Diomedis Grāmatici præceptū pueros per Chrias exercere, ut hoc exercitiij genere drās casuū in orōibz facilius possint aduertere, huius rei hoc sit exēplum.

N. sing.

BIN
GV
LA
RIS.

N. Magister doctus, doctos reddit discipulos.
AZ tudos mester tudos tanjtuano^oot tisen.
G. Magistri docti est doctos reddere discipulos.
AZ tudos mester^E hog tudos tanjtuano^oot tigen. B.

D. Magistro docto docti sunt discipuli.
AZ tudos mesterne R tudos tanjtuani uadna^E. K

A. Magistrū doctū decet doctos habere discipulos.
AZ tudos mester^E illeti hog tudos tanjtuani lege

V. O. Mgr̄ docte tuū est doctos redder̄ discipulos. (ne^E. T
te tudos mester te hoz^zād illi^E hog tudos tanjtu

A. Mgr̄o docto docti prodeūt discipuli. (no^oot tig.
AZ tudos mester^ū tudos tanjtuano^o li^βne^E. L

PLV
RA
LIS.

N. Mgr̄i docti doctos reddunt discipulos.
AZ tudos mester^e R tudos tanjtuano^oot ti^βne^E. K

G. Mgr̄orum doctorum est discipulos doctos reddere.
AZ tudos mester^e R^E hog tanjtuani tudoso^llā tes

D. Magistris doctis docti sunt discipuli. (gik. B
AZ tudos mester^e Kne^K tudos tanjtuani uadna^E. K

A. Mgr̄os doctos decet doctos habere discipulos.
AZ tudos mester^e Ke^T illeti hog tudos tanjtuani lege

V. O. Mgr̄i docti doctos reddite discipulos. (ne^E. T
tū tudos mester^e K tudoso^llā tegite^E tanjtuani^oot.

A. A Magistris doctis docti prodeunt discipuli.
AZ tudos mester^e lū^E tudos tanjtuano^o li^βne^E. L

In his orōnib⁹ uidere ē suū unicuiq³ casui eē articlū, suas
casuū notas, iuxta præceptiones sup⁹ a nobis traditas.
Ad hāc formā poterūt pueri ī oīb⁹ declatiōib⁹ exerceri.

PRONOMEN est pars orōnis quæ pro noīe posita tātundē pene significat, personamq; interdū recipit. AZ nē virtualo az sōbēbidnēk eggik nise, melk az nēvirt vettetuin, kōzel ugan

annit iegez, es nīha sēmilt uīfen fel.

Vt in Hebræa lingua, ita in Hungarica sciat puer Pro noīm aliud esse affixum, aliud separatum. Affixa dicuntur quæ dictionibus sic cohæret ut seorsū stare non possint.

Separata uocantur quæ in orōnis cōtextu per se stare possunt, nec faciūt unū cum alia dictione corpus. Adhæret autē affixa noībus & uerbis. Affixorum cū Noībus notæ sunt in patria nrā ligua primū uocales & Rectæ & obli-

quæ. Deinde Cōsonātes M. D & c. et cū his syllabæ quæ dā. Cū uerbis pter uocales prædictas l, m, d, l, & syllabæ quæ dā, de quibus ordie exēpla tradēus, ac primū de affixis cū

De Monachus	barattā	De Pater	atta. (Noībus
De A. Scholasticus	fac dialtā	De X. Mater	illius. annā.
De R. Diues	tus kazdaggā	De obliquo	Filia illius. leanā.
De R. Impius & c.	gonossja lūn.	De obliquo	Soror huga.
De C. Homo	emberre.	De E. Vxor	felegsihe.
De E. Puer	germekkē.	De obliquo	Filius illius. germekē.
De R. Pauper	factus, sēghinnē.	De obliquo	Fr̄ germāus ūccze.
De R. Insolēs	keuillē.	De obliquo	Leuir Sūc.

In his exēplis extremae uocales ā a ē e sunt notæ affixorū. pronōim. Maior est autē emphasis in his & similibus orōnibus Pappā, Barattā, dialtā, emberre, sēghinnē, lūn

tionē. In Græco & Latino sermone personæ sub-
intelliguntur in Hebræo & Hūgarico dictionibus in-
cluduntur. Ut autē facilius possint p̄uēri assequi quo
pacto Pronomina affixa nominibus & uerbis adhare-
ant, primum nomina ipsa placuit seorsum ponere,
deinde cum affixis pronomibus diuersi numeri, ac
personæ.

Pronomina affixa Primæ personæ
singularis Numeri.

Auus.	Ōs.	Auus meus.	Ōsōm.
Socer.	Sp̄.	Socer meus.	Sp̄am.
Socrus.	Nap.	Socrus mea.	Napam.
Pater.	At̄.	Pater meus.	At̄ōm.
Mater.	An̄.	Mater mea.	An̄ām.
Frater maior natu.	Bat̄.	Frater meus.	Bat̄ām.
Frater minor natu.	Wcz̄.		Wcz̄em.
Filia.	Leañ.	Filia mea.	Leañōm.
Soror.	Hug.	Soror mea.	Hugom.
Leuir.	Sū.	Leuir meus.	Sūem.
Uc.			

His Nominibus seorsum sumptis affixa prono-
mina adherent ad hunc modum, ut superius uides.

Secundæ personæ singularis numeri
ad hanc formam.

G Auus

Auus tuus.	Osod.	Item.	
Socer tuus.	Spad.	Tu pater.	Atta.
Socrus tua.	Napad.	Tu mater.	Ana.
Pater tuus.	Atad.	Tu frater.	Batta.
Mater tua.	Anad.	cc.	Ecce.
	Batad.		
Frater tuus.	Ecce.		
Filia tua.	Leanod.		
Soror tua.	Sugod.		
Leuir tuus.	Sued.		

Ista enim Nomina non sunt seorsum sup ta sed cu affixis pro nomini bus si quis diligenter rem astimare uelit. Vsu tamen receptum est ut his utamur interdum ut simplicibus.

Tertiae personae singularis numeri hoc pacto.

Auus.	Ose.	
Socer.	Spa.	
Socrus.	Napa.	
Pater.	Atta.	
Mater. illius	Anna.	
Frater.	Batta.	
	Ecce.	
Filia.	Leana.	
Soror.	Suga.	
Leuir.	Sue.	

In hac persona quaedam Nomina extremam literam geminant quaedam non de quo paulo inferius.

Primae personae pluralis Numeri sic.

Auus

Auus noster.	Šŭnk.
Socer noster.	Špŭnk.
Socrus nostra.	Ńapŭnk.
Pater noster.	Atánk.
Mater nostra.	Apánk.
Frater noster.	Batánk.
	Wczenk.
Filia nostra.	Łeanŭnk.
Soror nostra.	Ługunk.
Leuir noster.	Łuŭnk.

Secundæ personæ pluralis Numeri hoc modo.

Auus uester.	Šŭtok.
Socer uester.	Špatok.
Socrus uestra.	Ńapatok.
Pater uester.	Atárok.
Mater uestra.	Anárok.
Frater uester.	Batárok.
	Wczetek.
Filia uestra.	Łeanotok.
Soror uestra.	Ługotok.
Leuir uester.	Łučetok.

Tertiæ personæ pluralis numeri ad hunc modum.

Auus.	Šŭok.
Socer. illorum	Špok.
Socrus.	Ńapok.

Pater.		Attoſ.
Mater.		Annoſ.
Frater.		Battoſ.
	illorum	Ucczoſ.
Filia.		Leanoſ.
Soror.		Sūgoſ.
Leuir.		Sūoſ.

Regulæ de Coniunctione Nominum cum
affixis pronomibus.

R E G V L A P R I M A.

Si nominis postrema litera uocalis fuerit ipsa non geminatur, sed illi affixum simpliciter additur.

Exem. Iudex factus Birōa lūn, Iudæus factus ſidoa lūn; adoptauit in filium ſiuā fogadā &c.

Excipe ab hac regula sequens orationis genus emberneſ ſia. Neq; enim dicimus emberneſ ſiua iuxta Regulam prius a nobis positam

S E C V N D A R E G V L A.

Si nominis extrema lra consona fuerit, interdum ipsa geminatur, & illi affixum additur pronomen, interdum uero non geminatur.

Exemp. primi Atta, Anna, Batta, ūccze, itē, Pappa, Baratiā, Deakka, lūn, &c.

Exemp.

Exemp. Secundi. 3pa, Mapa, sue, huga. Nomina
 erant seorsum posita. Ak, an, Bat, ucZ, pap, barat,
 deak. 3p, nap, su, hug. &c.

Hactenus quomodo affixa pronomina nominibus
 adhæreant diximus, nunc quo pacto eadem uerbis ad-
 dantur ostendemus.

De Vocalibus quæ uim Affixorū Pronominum
 in uerbis æque ut in Nominibus retinent.

De *A* recto, Tertiæ personæ singularis
 numeri.

Præcepit.		megparancZolā.
Iussit.		megbagā.
Benedixit.	ille	megaldā.
Maledixit.		megatŁozā.
Dixit.		azŁ mondā.

De *A*. Obliquo, Tertiæ personæ singularis

Dixit.		ug monda.	(Numeri.)
Optauit.	ille	Łmana.	
Reliquit.		elbaga.	

De *E*. recto, tertiæ personæ singularis

Creauit.		teremŁ.	(numeri.)
Fecit.	ille	tiuŁ.	
Genuit.		nemŁ.	

De *E*. obliquo tertiæ personæ singularis
 Numeri.

Tulit.		ſenuede.
Quæſiuit.	ille	ſereſe.
Pepercit.		meg timille.

De J. tertiæ perſonæ ſingularis Numeri.

Pulſat.		ûti.
Ferit.		ueri.
Facit.	ille	tiſi.
Amat.		ſereti.
Contemplatur.		nizi.

De Conſonantibus notis affixorum
Pronominū cū Verbis.

De M. prime perſonæ ſingularis Numeri.

Amo.		ſeretem.
Doceo.	illum	tanytom.
Ego Lego		oluafom.
Audio		halgatom.

De D. ſecundæ perſonæ ſingularis Numeri.

Amas.		ſereted.
Doces.	hunc	tanytod.
Tu Legis.	aut illū	oluafod.
Audis		halgatod.

De L. primæ perſonæ ſingularis Numeri.

Amo.		ſeretlek.
Ego Doceo.	te	tanytlaſ.
Lego.		oluaflaſ.

Audio

Ego Audio, te halgatlaß.
 Adiuvoo. seghytleß.

De Syllabis quibusdam. primæ personæ pluralis

Amamus. ßeretünk. (Numeri.
 Nos Docemus. tanytünk.
 Legimus. oluasünk.
 Audimus. halgatünk

Secundæ personæ pluralis Numeri.

Vos Amatis. ßeretteß.
 Docetis. tanytotok.
 Legitis. oluastok.
 Auditis. halgattok.

Tertiæ personæ pluralis Numeri.

Illi Amant. ßeretnek.
 Docent. tanytnak.
 Legunt. oluasnak.
 Audiunt. halgatnak.

Libet autem uerba primum seorsu ponere id quod in
 nominibus fecimus, deinde cum pronomibus affixis,
 quo facilius hæc pueri assequantur.

Inflexio Verborum seorsum positorum.

Ego Amo. ßeretek. Amas. ßereccz. Amat. ßeret.
 Docoo. tanytok. Doces. tanytasß. Docet. tanyt.
 Legoo. oluasok. Legis. oluasß. Legit. oluas.
 Audio. halgatok. Audis. halgaccz. Audi. halgat

Inflexio cum pronomiſibus affixis.

Amo. hūc ſeretem, Amas: ſereted, Amat, ſereti.
 Ego Doceo. aut tantom, Doces, tantod, Docet, tanta.
 Lego. illū oluaſom, Legis, oluaſod, Legit, oluaſa
 Audio. halgatom, Audis, halgatođ, Audit, halgat
 ta.

Amo. ſeretlek, Amas, ſereccz, Amat, ſeret.
 Ego Doceo. te tantlak, Doces, tantak, Docet, tant.
 Legi. oluaſlak, Legis, oluaſk, Legit, oluaſ.
 Audio. halgatlak, Audis, halgaccz, Audit, halgat

Obſeruet puer cum uerba inflectimus ad hūc modum ſeretlek ſereccz ſeret &c. nullis utimur pronomiſibus ſfixis: Ceterum cum idem uerbum in lecto ſic ſeretem ſereted ſereti, aut ſeretlek ſereted ſereti affixis utor pronomiſibus quorum uim litera l m d. l. &c. exprimunt numerorumq; temporum, ac perſonarum differentias ſuapte natura ſatis indicant. Cum enim ad hunc loquor modum ſeretem ſereted, ſereti, aut ſeretlek ſereccz ſeret ſignificanter loquor non minusq; ſi hoc pacto loquar, En ſeretem te ſereted ū ſereti En ſeretlek te ſereccz ū ſeret. Quae res maniſteſtissime oſtendit magnam noſtræ linguæ cum ſacra illa, nimirum Hebræa eſſe affinitatem ut autē id cunctis ſit maniſteſtum noſtrā linguam cum Hebræa hic quoq; coniungemus.

בְּקָרְתָּהּ בְּקָרְתָּהּ בְּקָרְתָּהּ בְּקָרְתָּהּ
בְּקָרְתָּהּ בְּקָרְתָּהּ בְּקָרְתָּהּ בְּקָרְתָּהּ

Visitauit eum, Visitasti eum, Visitauit te.
Meg latogatá, meg latogatád, meg latogatálak.
Visitauit eum, Visitauerunt te, Visitastis eum.
Meg latogatám, meg latogatának, meg látogatátok.
Visitauimus te, Visitauimus eum.
Meg látogatánk, meg látogátok.

Quæ uerba reipsa idem significant cum affixis
quod cum separatis. meg látogatám ütet, meg lát
togatálak tighedet meg látogatám azt &c.

pronomini accidunt Sex. Qualitas, Genus,
Numerus, Figura, Persona, Casus.

QUALITAS.

Qualitates pronominum sunt tres. Finita,
Infinita, Minusq̄finita.

Finita quæ certum notat numerum & orōm dirigis
ad certam personam ut Ego. En.

Infinita est quæ certam non recipit personam ut
quis, quæ. Riczoda. Quod. Miczoda.

Minus q̄finita est quæ certis & incertis personis
aptari potest. ut Ipse V.

GENUS.

Genera pronominum sunt quattuor Masculinū,
ut hic. Poemininum, ut hæc. Neutrum, ut hoc, Ez.
Coë, ut ego EN, Tu Te. H

Diximus supra cum de articulo nostri sermo-
 nis ageremus particulam *AZ* articulum esse qui om-
 nia complecteretur genera & Numeros hic rursū ad-
 monendi sunt pueri particulas *Amaz*, *FZ*, pronos-
 mina esse, quæ ad omnia referantur genera Masculi-
 num fœmininum & Neutrum idq̃ contra Hebræi
 Græci pariter & Latini sermonis proprietatem.
 Dicimus enim Ille homo, *Amaz ember*, Illa mulier,
amaz asson ember, Illud ens *amaz allat*. Hic ho-
 mo, *eZ ember*, hæc mulier, *eZ asson ember*, hoc
 ens, *eZ allat*.

N U M E R V S.

Numeri pronominum sunt Duo. Singularis,
 ut *Bgo*, *EN*. Pluralis, ut *Nos*, *Mi*.

F I G V R A.

Figuræ pronominum sunt Duæ. Simplex, ut
Quis, *KicZoda* Composita, ut *Quisquis*, *Walaki*

P E R S O N A. *(CZoda)*

Personæ pronominum sunt tres. Prima, ut
ego, *En*. Secunda, ut *tu*, *Zè*. Tertia, ut *ille*, *Amaz*.

C A S V S. *Nommatiuus.*

Casus pronominum sunt Sex. ut & Genitiuus.
 nominum. Obseruet puer ut nomina Datiuus.
 ita pronomina quædam esse quæ Accusatiuus.
 Vocatiuum non habeant. Vocatiuus.
 Ablatiuus.

Cum autem Vocatiuus usurpatur id fieri per aduerbinm. Cæterum quæ de nominum inflexionibus tradidimus hic ꝑ locum hñt. Pauci enim sunt Pronominum casus q̄ a Nominum in nostro sermone uariēt casibus. Id uno atz altero Paradigmate pueris demonstrasse sufficiat, quos uolumus absolutam pronominum inflexionem ex Donato petere. Diuisimus autem Pronomina in duas classes quo facilius pueri unumquodꝑ pronomen eiusdem forme in suo ordine discant inflectere, quod fieri in turba non poterat

DECLINATIO.

Declinationes in Pronomine sunt Quattuor.

PRIMA Declinatio.

Est quæ mittit genitiuum singularem in *i* uel *is*, ꝙ datiuum in *i*, ut Ego mei uel m̄is mihi. Et huius ordinis pronomina sunt Tria. ego, tu, sui.

SECUNDA Declinatio.

Est quæ mittit genitiuum singularem in *ius*, ꝙ datiuum in *i*, ut Ille, illius, illi. Et huius ordinis Pronomina sunt Quinqꝫ. scz. Ille, ip̄se, iste, hic, is.

TERTIA Declinatio.

Est quæ mittit genitiuum singularem in *i* ꝙ datiuum in *o*, ut Meus mei meo, V l m. ū mei meo, aut in *e* diphthongon ꝙ datiuum similiter, ut mea meæ

mea mea. Et huius ordinis sunt Quinq̄. Prono-
mina, Meus, Tuus, Suus, Noster, Vester.

Q V A R T A Declinatio.

Est quæ mittit genitium singularem in atis
& dativum in ati ut nostras nostratis nostrati,
Vestras uestratis uestrati, cuius ordinis Pronomis
num sunt Duo. Nostras & Vestras

Paradigmata Pronominū Primi ordinis.
Singulariter.

· E G O.   T V.

N.	Ego.	En.	Tu.	Ze.
G.	Mei.	enmagannaſ.	Tui, ſ tis.	temagadnaſ.
D.	Mihi.	ennekem.	Tibi.	teneked.
A.	Me.	enghemet.	Te.	tighedet.
			o tu.	o te.
Ab.	a me.	en tūlem.	a te.	te tūled.

Pluraliter.

N.	Nos.	mū.	Vos.	Zū.
G.	Nrm ſ nri.	miſneſ.	Vrm ſ uri	tieteſ.
D.	Nobis.	mūneſūnſ.	Vobis.	tūnekteſ.
A.	Nos.	mūneſōt.	Vos.	tūneſōt.
V.	o nos.	O mū	o uos.	o tū.
Ab.	a nobis.	mūcūlūnſ.	a uobis.	tū tūleteſ.

S V I.

Singulariter & pluraliter.

G. Sui. Ū maganaſ. Ū magoſnaſ.

D. Sibi. ūneki. ūnekieſ.

A. Se. ūtet. ūtōt.

Ab a Se. u tūle. ūtūlōſ.

Huius ordinis Pronomina degenerant ut uides a no-
minum inflexione præter q̄ in Actō, in quo casu ſē
per lrām retinent T.

Paradigmata Pronominum Secundi ordinis.

I L L E.

Singulariter.

Ille.

N. Illa. az.

Illud.

G. Illius. aze.

D. Illi. anna R.

Illum.

A. Illam. azt.

Illud.

Illo.

Ab. ab Illa. attul.

Illo.

Literarum mutationem
obseruet puer hic enim
z in n & T facile trā
sit quod in omnibus se
rè linguis usu uenire
solet.

Pluraliter.

Illi.

N. Illæ. azo R.

Illa.

G.

Illorum,
 G. Illarum. azoſe.
 Illorum.
 D. Illis. azoſna R.
 I'los.
 Ac. Illas. azoſot.
 Illa.
 A. ab illis azoſtul.
 Sic U hæc pronomina
 inflectuntur cōposita.

Singulariter, dat U c.

N. Amaz.
 G. Amazē.
 D. Amannaſ.
 A. Amazi
 Ab. Amattul.
 N. Amazoſ. Pluraliter.
 G. Amazoſe.
 D. Amazoſnaſ.
 A. Amazoſot.
 Ab' Amazoſtul.

I P S E.

Ipſe.
 N. Ipſa. U.
 Ipſum.

Illud eſt obſervatione
 dignū eſt quod quæ
 dā pronomina ſingul
 laris numeri addūtur
 nominibus pluralis nu
 meri, ut Illi ergo ho
 mines cū uidiffent ſig
 num.

Az embereſ miſoroñ
 lattat uolna az ezu

Imez. hic q̄ z
 Imeze. in n
 Imennet. tranſit
 Imezt. U t.
 Imettū'.
 Imezet.
 Imezeſe.
 Imezeſne R.
 Imezeſet.
 Imezeſtū'.

I S T E.

Iſte.
 Iſta. ez.
 Iſtud.

Singulariter,

G.	Ipsius.	őue.	Istius.	eZe.
D.	Ipsi.	űnekie.	Isti.	enuek.
	Ipsum.		Istum.	
A.	Ipsam.	űtet.	Istam.	eZt.
	Ipsum.		Istud.	
	Ipsa.		Isto.	
Ab.	ab Ipsa.	űtűle.	Ista.	ettűl.
	Ipsa.		Isto.	

Pluraliter.

	Ipsi.		Isti.	
N.	Ipsae.	űk.	Istae.	EZeK.
	Ipsa.		Ista.	
	Ipsorum.		Istorum.	
G.	ipsarum.	űuek.	Istarum.	eZekE.
	Ipsorum.		Istorum.	
D.	Ipsis.	űnekiek.	Istis.	eZeknek.
	Ipsos.		Istos.	
A.	Ipsas.	űkűt.	Istas.	eZeket.
	Ipsa.		Ista.	
Ab.	ab Ipsis.	űűlűk.	Istis.	eZekűl.

H I C.

IS.

Singulariter.

	Hic.		Is.
N.	Hec.	Ez.	Ea.
	Hec.		Id.

Et hoc

Singulariter.

	Quis.	
N.	Quæ.	Ei, Eiczoda, melk.
	Quod.	
G.	Cuius.	Eig, Eiczodae, melkē.
D.	Cui.	Einek, Eiczodānak, melknek.
	Quem.	
A.	Quam.	Eit, Eiczodāt, melket.
	Quod.	
	Quo.	
Ab. a	Qua.	Eitül, Eiczodātul, melktül.
	Quo.	

Pluraliter.

	Qui.	
N.	Quæ.	Eik, Eiczodák, melkek.
	Quæ uel qua.	
	Quorum.	
G.	Quarum.	Eikē, Eiczodákē, melkekē.
	Quorum.	
D.	Quis uel quibus.	Eiknek, Eiczodáknek, melknek.
	Quos.	(Eitnek.)
A.	Quas.	Eiket, Eiczodákaf, melkekēt.
	Quæ uel qua.	
Ab. a	Quis uel a quibus.	Eiktül, Eiczodákutul, melktül.
	Tribus enim modis hoc pronomen	(Eiktül.
		Ifferimus

*fferimus, uerum postremum illud rebus ferè inani
mis addi solet,*

M E V S.

Singulariter,

Meus.

N.	<i>Mea.</i>	<i>az enim.</i>	<i>Drās casuum horū pro nominum in orationis maxime contextu puet poterit obseruare. Re ijciunt enim casum in dictionem cui adhærēt,</i>
	<i>Meum.</i>		
	<i>Mei.</i>		
G.	<i>Meæ.</i>	<i>az enimē.</i>	<i>ut filius meus est, en fiam. pro eo qđ ē enim, filiij tui est, az te fiadē</i>
	<i>Mei.</i>		
	<i>Meo.</i>		
D.	<i>Meæ.</i>	<i>az enimet.</i>	<i>pro tiedē, filio tuo, nostro, uestro, az te fia adnat, az mū, fiunknat, az tū fiatoknat. Uc.</i>
	<i>Meo.</i>		
	<i>Meum.</i>		
A.	<i>Meam.</i>	<i>az enimet.</i>	<i>Cæterum ut apud Græ cos, ita apud nos Pro nominibus possessiuis ar ticipuli adduntur.</i>
	<i>Meum.</i>		
	<i>Mi.</i>		
Vo	<i>Mea.</i>	<i>D enim.</i>	<i>Pluraliter,</i>
	<i>Meum.</i>		
	<i>Meo.</i>		
Ab a	<i>Mea.</i>	<i>az enimtūl.</i>	
	<i>Meo.</i>		
	<i>Mei.</i>		
N.	<i>Meæ.</i>	<i>az enimet.</i>	
	<i>Mea.</i>		

Meorum.

G. Meorum. az enimetę.

Meorum.

D. Meis. az enimetnet.

Meos.

A. Meas. az enimetef.

Mea.

Mei.

V. o Mea. O enim.

Mea.

Ab. a Meis. az enimtül.

Sic Tuus, Suus, Noster &c, inflectat puer.

Hæc pronomina ut dixi reijciunt notam casus in dictionem cui adherēt, ut Pater noster, Mü atank Anima nostra, mü lelkünk. Neq; n. dicimus, Müentk aka, Müentk lilek ut imperiti linguæ loquuntur.

E R B V M est parsorationis cū tēpore & persona, sine casu aut agere aliquid, aut pati, aut neutrum significans.

Az Besid az Bobesidnet riße üdüel es Bemikuel eset nelkül, melt. ualami cze: lekedist iegez auag Benyedist, uag ezetnek eg: giket sem. ij Acciden

Accidentia Verbi.

Verbo accidunt, Septem. Qualitas, Coniugatio, Genus, Numerus, Figura, Tempus, & Persona.

QUALITAS.

Qualitas uerborum est, in Modis, & Formis.

MODI.

Modi sunt Quinq;. Indicatiuus, Mutato, ut lego, oluasok. Imperatiuus, paranczolo, ut lege, oluasf. Optatiuus, Riuanò, ut utinam legerem, vayha oluasnik. Coniunctiuus, eg'gbe foglalo, ut cū legā, mikoron oluasak. Infinitiuus, vighezis nelkūl ualo ut legere, oluasni.

FORMAE.

Formae uerborum sunt Quattuor. Perfecta, el uighezett, ut lego oluasok. Meditatiua gondolkodo, ut lecturio, oluasni gondolkodom. Frequentatiua, gakorlo, ut lectito gakorta oluasok. Inchoatiua, kezdis tiuō, ut feruesco, megkezdek heuyni. calefco, megkezdek melezbedni.

CONIUGATIO.

Donatus distinxit Cōiugationes literis & Syllabis per secundas personas praesentis Indicatiui singularis numeri, qui etiam ob hoc ipsum obscurior est q̄ ut a pueris commode possit intelligi, q̄ coniugationes & genera confundit. Propterea nos Coniugationes

gationis ad pueorum captum distinximus.

Coniugationes uerborum sunt Quattuor.

P R I M A.

Est in A productam.

S E C V N D A.

Est in e productam.

T E R T I A.

Est in E uel I correptam.

Q V A R T A.

Est in I productam.

C O N I U G A T I O Prima.

Actiuorum & Neutralium.

Est quæ in Indicatio modo, tempore presenti, numero singulari, secunda persona, A productam habet ante nouissimam literam S In futuro uero bo syllabam ut amo, amAs, amaBO.

Passiuorum, Cōmunium, & Deponentium.

Est quæ in Indicatio modo, tempore presenti, numero singulari, secunda persona A productam habet ante RIS. In futuro uero BOR syllabam ut Amox, amaris amaBOR.

S E C V N D A Coniugatio Actiuorū

& Neutralium.

Est quæ in Indicatio modo, tpē pnti nūo, singulari, scdā persona, E productam hē ante nouissimam
lram

Irām, S. In futuro uero BO, ut Doceo docEs, do
Passiuorū, Coim, & Deponētū. (ceBO.

Est quæ in Indicatiuo modo, tpē pñti, numero sin-
gulari, scdā persona E productam habet ante Ris,
in futuro uero BOR, ut Doceor, docerEris, doce:

TERTIA Coniugatio Actiuorū (BOR,
& Neutralium.

Est quæ in Indicatiuo modo, tpē pñti, numero sin-
gulari, secunda persona I correptam habet ante no-
uissimam literam S. In futuro uero Am, ut Lego,
legis, legam. Passiuorum, Coim, & deponētū.

Est quæ in Indicatiuo modo, tempore pñti, numero
singulari, scdā persona pro I E, correptā habet ante
nouissimam syllabam Ris. In futuro uero Ar. ut
Legor, legEris, legAr.

QUARTA Coniugatio Actiuorū
& Neutralium.

Est quæ in Indicatiuo modo, tpē pñti, numero
singulari, scdā persona I productā hē āte nouissimā
Irām S. In futuro uero Am. ut Audio, audis, au-
Passiuorum & Deponētium. (diAm.

Est quæ in Indicatiuo modo, tpē pñti, numero sin-
gulari, scdā persona I productam habet ante ultimā
syllabam Ris. In futuro uero Ar, ut Audior, au-
dis, audiar.

Coniugationes

Coniugationes Hebræi certis quibusdam punctis
 distinguunt sicut Greci certis literis, quæ statim ad-
 monent, quodque uerbum cuius sit Coniugationis. Pos-
 sumus & nos illas commodissime diuidere hebreorum
 more in nostra lingua, ut sit prima Coniugatio,
 quæ in Indicatio modo, nũo singulari, tpe preterito
 perfecto, tertia persona, in $\bar{A}$ rectum exit. Secunda
 quæ in eodem modo, Numero, Tempore indefinito,
 tertia persona in $\bar{A}$ obliquum desinit. Tertia quæ in
 eodem modo, numero, tempore, persona in $\bar{E}$ rectum.
 Quarta quæ item in eodem modo, numero tẽpore,
 persona, in $\bar{E}$ obliquum. Paradigmata Primæ Cõ-
 iugationis possunt sumi ex his & similibus uerbis
 Præcepit, Iussit, Benedixit, Maledixit, ut Præcepit
 deus Moyse. $\bar{A}$ zt paranczola $\bar{A}$ z 3sten Möisesnef.
 $\bar{A}$ zt ha $\bar{g}$ ã. Benedixit Deus Nõc. Meg aldã $\bar{A}$ z istem
 Nõet. Maledixit Deus Caim. meg atkozã $\bar{A}$ z
 3sten Raimot. &c. Secundę ex his.
 Reliquit, Dixit, &c. ut reliquit me febris, El ha $\bar{g}$ a Math.
 enghemet $\bar{A}$ z hideglelisnef betegsighe. $\bar{K}$ au $\bar{E}$ i $\bar{T}$ ep 8.
 ó $\bar{D}$ i $\bar{D}$ ixitque deus. Es monda $\bar{A}$ z 3sten huic orõni Gene
 si particulã, $\bar{A}$ zt, addideris primam facies coniuga-
 tionem. $\bar{A}$ zt mondã. Contra si aliam addideris nẽ
 pe hanc, $\bar{V}$ g, extrema uocalis uerbi erit a obli-
 quum non rectum. $\bar{V}$ g monda hog. &c.

Idem

Idem fit in superiori quoque uerbo. ut Reliquit eam
 febris. el bagā ūtet az hieglelisnek betegsighe.
 sicut apud Hebreos, Græcos, & Latinos fit transitus
 ab una coniugatione ad aliam addita uel detracta
 aut litera aut syllaba, ut וָפַר וָפַר וָפַר וָפַר וָפַר
 Visitauit, uisitatus sum, uisitatus sum, uisitauit.
 τῦπῶ τῦπῶμαι. τῦπῶμαι τῦπῶ. Verbero,
 uerberor. uerberor, uerbero. Tertiæ ex his.

Genesis 1. Creauit, fecit, genuit. &c. In principio creauit deus
 1. coelum & terram, EZ uilagnak kezdetiben terem-
 1. te az Isten az eghet es az földet. Abrahā autē ge-
 1. nuit Isaac. Abraham kediglen nemze IsaaKot. &c.

Quartæ ex his. Tulit, Quæsiuit. &c.
 Multa tulit fecitque puer. Sokat hennede es tün
 germeksighiben. Quæsiuit lanam & linum. Gas-
 piut es lent keresse. &c. Est & Coniugatio apud
 Hebræos quam illi Hissil uocant qua noster sermo
 creberrime utitur. Quæ cum multas habeat spes
 cies, hæc inter alias præcipua est, quæ habet uer-
 ba quorum significatio tres in se personas includit.
 Prima est a qua agendi origo exit, secunda cuius
 medio operatio perficitur, tertia in quam illa tran-
 sit. Huius Coniugationis usum cum græcus & la-
 tinus ignoret sermo exempla de hac in græca et la-
 tina lingua dari nequeunt, nisi per circūlocutionē.

Quorum

Quorum tamen uerborum huius ordinis germanam
 significationem sermo noster Hungaricus perinde ac
 Hebræus uno cōmodissime exprimit uerbo **יָבִיחַ**
 comedere fecit. **יָבִיחַ**, itete, fecit occidere, **יָבִיחַ**
יָבִיחַ, meg olete, fecit sanare, **יָבִיחַ** **יָבִיחַ**, meg
יָבִיחַ. Quæ uerba ut uides iuxta alium atq̃
 alium orationis tenorem, in nostra lingua in omnes
 ordines possunt referri. Alia enim formatiuas literas
 habent rectas, alia obliquas. **יָבִיחַ** **יָבִיחַ** **יָבִיחַ**
 primi ordinis est. **יָבִיחַ** **יָבִיחַ** enghemet Secun-
 di. **יָבִיחַ** **יָבִיחַ** **יָבִיחַ** Tertij. **יָבִיחַ** **יָבִיחַ**
יָבִיחַ Quartj. Ex ordine eorum uerborum est quod **יָבִיחַ**
 ab Hebræis diximus uocari **יָבִיחַ** hoc sequens **יָבִיחַ**
יָבִיחַ, quod quidam uno uolens reddere uerbo **יָבִיחַ**
יָבִיחַ dixit, cuius uerbi uim cum latinus sermo uno
 uerbo exprimere commode nequeat noster cōmodi-
 ssime, dicimus enim **יָבִיחַ** **יָבִיחַ** **יָבִיחַ** **יָבִיחַ**
יָבִיחַ, circūlocutione enim latini utuntur cum dicunt
 obsidere aures.

G E N V S.

Actiuum.

Passiuum.

Genera uerborum sunt

Neutrum.

Quinq̃.

Deponens.

Commune.

Actiuum uerbum ē quod desinit in **O** **U** accepta **R**

K **lra**

lra format ex se Passiuum ut *Lego, Oluasom, legor,*
oluastatom. ¶ Passiuum uerbum est quod desinit in *r*
 qua detracta redit rursus in actiuum ut *Amor, Szes*
rettetem.amo, feretem. ¶ Passiua uerba ¶ *Cōia* in
nrō idiomate aucta una *lra* ¶ syllaba iuxta græci ser
 monis usum exeunt. ut *Amo, feretem, amor, feret-*
tetem, Doceo, Zanijtōm, doceor, tanjtatom, Crimi-
nor illum, Būntetem aZt, criminor ab illo, būntet-
tetem attul. ¶ Neutrū est quod in *o* desinit ut acti
 uum cui si *R lra* accedat latinum non est ut *Sedeo,*
ūlōk. ¶ Neutropassiuum dē q̄ partim Neutri partim
 Passiui generis uocem habeat, ut *Gaudeo, ōrūlōk, gau-*
des, ōrūlβ, gauisus sum, ōrūlik. ¶ Dēponens est quod
 in *r* desinit ut Passiuum sed ea dēpta desinit esse lati
 num, ut *loquor, βoloβ, sequor, kōuetek.* ¶ *Cōe* ē quod
 in *r* desinit ut Passiuum, ¶ tum agentis, tū patientis
 in se includit significationē, ut *Criminor te, Būntet-*
lek tighedet, criminor a te, būntettetem te tūled.

N U M E R U S .

Numeri uerborum Singularis, ut *lego, oluasok.*
 sunt Duo. Pluralis, ut *legimus, oluasunk.*

F I G U R A .

Figure uōrum Simplex, ut *lego, oluasom.*
 sunt Duæ. Composita ut *relego, megoluasom.*

T E M P U S .

Tempora

T^{em}p^{or}a u^{er}borum sunt Tria.

Præsens.	lego, oluasok.
Præteritum, ut legi,	oluasik
Futurum.	legam, ouasok iouendore,

P E R S O N A .

Personæ uerborum sunt Tres.

Prima.	lego, oluasok.
Secunda, ut legis,	oluasik.
Tertia.	legit, oluas.

C O N I U G A T I O .

In uerborum coniugationibus diligenter obseruet puer uerba in patrio nrō sermone iuxta aliā atq; aliā orationis constructionem uarie inflecti. Idq; usu uenire solet in uerbis dūtaxat Actiuis, non tamen in omnibus modis & tēporibus. Nā uerbum faciā diligēte rettetlek ad Hissil pertinet. Si ergo uerbū sumas aut Absolute aut Transitiue iuxta uariā eius cū alijs partibus Syntaxim propriam sibi & ab alijs eiusdē ordinis uerbis diuersam hēbit inflexionem. Contingit autē id contra Græcæ & Latine lingue usum, nec, id in una aut altera Coniugatione sed in oibus. Nā hac q̄ in re nostra lingua ad Hebræā proxime accedit in qua noim & uōrum inflexionibus Pronomina adhibentur affixa, rōne quorū hæc Coniugandi in nrō sermone accidit uarietas. Porro ut in noim inflexionibus certæ sūt lræ quæ uicē supplēt affixorū Pronominū, ita & in uōrum Coniugationibus, ut supra in capitu=

lo de pronoiē ostendi. Vt aut̄ res fiat dilucidior de
 singulis ordie ponā paradigmata. Amo absolute accep
 Amo, ſeretē. Amamus, ſeretūnē. (tū sic cōiu-
 amas, ſerecē. amatis, ſerette. (gatur.
 amat, ſeret. amant, ſeretnē. Reliqua quoq̄
 Idem uerbum ſi conſtruatur cum actō C eodem modo.
 Pronominis ſecūda perſonæ L lrām ante ultimā uerbi
 aſciſcit ſyllabā, quæ haud dubie affixorū pronoiē uim
 Amo te, ſeretē. Amamus, ſeretūnē. (obinet.
 amas, ſerecē. amatis, ſerette.
 amat, ſeret. amant, ſeretnē.

Præterito Amabam te, amabas, amabat.
 Imperfecto. ſeretē uala, ſerecē uala, ſeret uala.
 Quod ſi idem uerbum conſtruatur aut cum Nomine
 ſue Proprio, ſue Appellatiuo, aut etiā Pronoiē acti
 caſus, Tertie perſonæ pro extrēa lrā K. M. obtinebit
 Amo (notā nimirū pronoiē affixorum cū cæteris.
 Petrum aut illum, amas, amat. Amamus: atis: ant.

ſeretem, ſereted, ſereti. ſeretūnē, ſeretite.
 Præterito Amabam: bas: bat. C ſereti.
 Imperfecto. ſeretem uala, ſereted uala, ſereti uala
 Nam quod Superius diximus noſtrum ſermonē uel
 citra perſonarū adiūctionē ſatis exprimere perſonas
 id in uerbis q̄ huius ordinis uerum eſt. Cū n. dico
 ſeretē, at ſeretem, et ſi nihil amplius addā ſigni-
 ficantiſſime loquor. Includunt enim hæc uerba in ſe

personas quæ sunt pronomin affixorū. Quia uero hæc
 tanta uarietas confusione parere poterat, distinximus
 uerba in suos ordines. Primus est Absolutorum. Sec
 undus. Transitiuorum. Tertius Passiuorum. Quartus
 Defectiuorum. ¶ Paradigma uerborum Actiuou Abs
 IN DICATI VO mō, Tpe pñti. (Solutę formę.

Amo, Szeretek. amamus, ferunt.

S. amas, feretz. P. amatis, ferettek.

amat, feret. amat. feretnek.

Amabam, Szeretek bamus, tunk

S. amabas, feretz uala. P. batis, rettek uala.

amabat, feret bant, retnek

Amaui, feretik. Amauimus, feretink.

S. amauiſti, feretil. P. amauiſtis feretitek.

amauit, ferete. amaauerunt, feretinek.

Præterito amauera, Szerettem ramus rettunk

plusq̄ S. ras, ferettel uala. P. ratis, rettetek uala.

perfecto. rat, feretett rant, rettenek

Fu: Amabo, retet iouendore. bimus, tunk iouendore.

tu: S. bis, feretz. P. bitis, rettek.

ro. bit, feret. bunt, retnek.

Futurum exprimere nequimus nisi circumloquamur quæ

etiã Circulo cutio distinguit inter Pñs & hoc ipsū Tps

IM PB Ama, feress. amemus, feressunk.

RA TI S. P. ametis, feressetek.

VO. amet, feressen, ament, feressenek.

Fu Amato tu, feress te iō: amemus. feressünk.
 turo. S. uendöre. P. amatote, feressetek.
 amato ille, feressen az. amāto l. ātote. feressenek.

OP TA TI VO. Tpe pnti U präterito imperfecto.
 Amarem, feretnik. amaremus, feretnink.
 S. utinā, res. uayha feretenil. P. u. retis. u. feretnitet.
 amaret. feretne. rent. feretninet.

Amauerim, ferettem rimus. rettünk
 S. utinā, ris. uayha tel. P. u. ritis. u. tetet ligen
 amauerit. feretett rint rettenek

Amauissem, ferettem ssenus. ttünk
 S. utinā, es. uayha, tsel. P. u. setis. u. ttetet
 sset. tett ssent. ferettenek

Futuro Amem, feresset iō uendöre. amemus. ssünk.
 S. utinā, ames. uayha, res. P. utinā, tis. uayha ssetek.
 amet. feressen. ament. ssenek.

CON IUNC TI VO mō tpe pnti.
 Sin. Amem. feresset. amemus. feressünk.

Cum ames. mikoron res. P. cū etis. mikoron ssetek.
 amet. feressen. ament. ssenek.

Amarem, feretnik. amaremus. retnink.
 S. cū res. mikoron, nil. P. cū retis. mikoron, tel
 ret. retne. rent. ninek.

Amauerim, ferettem uerimus. ttünk
 S. cū ris. mikoron tsel. P. cū ritis. tetet
 uerit. tett uerint. ttetnek

Præterito plus
q. perfecto.

B. Amaissem. ferettem amauissemus. flünk
cum. ses. mikoron, ttel uolna. P. cū, tis. ttetek uolna.
amaisset. tett uissent ^{mikoron} ttenek

Futuro. Amauero. feretendek. amauerimus. tendünk.
cū, ueris. mikoron, tendes. P. cū, ritis. mikoron, detek.
S. uerit. feretend. uerint. tendenek.

IN FINI TI VO modo sine numeris & personis tpē
pnti, & præterito imperfecto. Amare, feretni.

Obseruet puer particulas in inflexionibus, quæ tēpora
commodissime distinguunt. Vala, præteriti imperfecti
tpis, Indicatiui modi est. Ligen præteriti perfecti Op
tatiui & Coniunctiui modi. Scholion Amaucriu, fe
rettem ligen. Olk üdöt iegez ki el mult, es ki
rül bizonos lippen meg emlekezni nem ügkekezünk
Pilda. Vayha ferettem ligen ualaha az isient.

Scholion. Amaissem. Szerettem uolna. Olk üdöt
iegez, kirül bizonos lippen ügkekezünk meg emle
kezni Pilda. Vayha iletemben ferettem uolna az ist

IND: pñs. Doceo, Zanijtök, docemus, tanijtünk (ent,
S. doces, tanijtás, P. docetis, tanijtotok.
docet. tanijt. docent, tanijtanaek.

Præterito
imperfecto.

Docebam. Zanijtök bamus. tanijtünk
S. bas, tanijtás uala. P. batis, tanijtotok uala.
bat. tanijt. bant. tanijtanaek

S. Docui, docuisti, docuit. P. imus, istis, erunt & cre.
Zanijtök, tanijtál, tanijta. tanijtánk, tanijtátok, tanijtá
nak

Præterito
perfecto.

Et.

IND: S Lego, legis, legit, P. legimus, legitis, legunt.

Pñs Oluasot, oluass, oluas, oluasunt, oluastot, oluasnat.

Præterito imperfecto. Legebam. Oluasot legebamus, oluasunt
S. legebas, oluass uala, P. batis, oluastot uala,
legebat, oluas bant, oluasnat

Præterito perfecto. S. Legi, legisti, legit, P. gimus, gistis, rüt, l re.
Oluasit, oluasal, oluasa, oluasank: satok: sanak.
S. Audio, audis, audit, P. dimus, ditis, diunt.

IND: Halgatot, gaccz, gat halgatunt, gattot, gatnat.

Pñs. Et per contractionem. hallok, hallas, hall. hal:

Præterio imperfecto. Clunk, hallotot, hallanak.

Audiebam. Halgatot audiebamus, halgatunt

S. audiebas, gaccz uala, P. audiebatis, halgattot uala.

audiebat, gat audiebant, halgatnak

U per contractionē hallok uala, hallas uala, hall uala.

Præterito perfecto. Clunk uala, lotok uala, lanak uala.

S. Audiui diuisti, diuit. P. uimus, uistis, uerunt l uere.

Halgatik, halgatäl, halgata, gatank, gatatok, gatanak.

Per contractionē hallik, halläl halla, lank, latok, lanak.

ORDO secundus Vörü Trāsitive forme cū affixis.

S. Amo te, amas, amat. P. amamus, amatis, amant.

ßeretlek, bereccz, beret, beretunk, berettek, beretnek.

S. Amabam, bas, bat. P. amabamus, batis, bat.

ßeretlek u, bereccz u, beret u, tunk u, ttek u, retnek u

S. Amaui, uisti, uit. P. uimus, uistis, uerüt, uel ere. Clä.

Steretilek, beretil, berete, beretink, beretitek, beretinek.

S. Doceo, doces, docet. **P.** docemus, docetis, docent.
 Tanjtalak, tanjtas, tanjt, tanjtunk, totok, tanak.
 Docebam, bas, bas. **P.** bamus, batis, bant.
 Tanjtalak uala, tas u. njt u. tunk u. totok u. tanak u.
S. Docui, docuisti, docuit. **P.** imus, istis, erunt & ere.
 Tanjtalak, njtal, njta. tanjtank, tatok, tanak. &c.
S. Lego, legis, legit. **P.** legimus, legitis, legunt.
 Oluasflak, oluasfl, oluas. oluasfuk, oluasfok, oluasfnak.
S. Legebam, gebas, gebat. **P.** legebamus, batis, bant.
 Oluasflak u. oluasfl u. oluas u. fuk u. fok u. fnak u.
S. Legi, legisti, legit. **P.** legimus, gists, erunt. uel re.
 Oluasalak, oluasal, oluasa. oluasank, fatok, fanak &c.
S. Audio, audis, audit. **P.** audimus, auditis, audiunt.
 Galgatlak, halgacaz, halgat. gatunk, gattok, gatnak.
S. Audiebam, bas, bat. **P.** bamus, batis, bant.
 Galgatlak u. gacaz u. gat u. tunk u. ttok u. tnak
S. Audiui, diuisti, diuit. **P.** uimus, uistis, uerunt & uere.
 Galgatlak, gatäl, gata. gatank, tatok, tanak. &c.
Vides Lram cum reliquis in hoc uorum ordine per
 petuo inseri äte ultimä uerbi ut constent eaquæ supra
 de affixorum Pronoim natura differuimus.

ORDO scds Träsitiuorum cum affixis pronoibus.
S. Amo petrü lillu, amas, amat. **P.** amamus, atis, amat.
 feretem, fereted, fereti. ferettük, feretitek, feretik.
S. Amabam, bas, bat. **P.** bamus, batis, bant.
 feretem uala, reted u. reti u. rettük u. ttok u. tik u.

S. Amāui, uīsti, uīt. **P.** uimus, uīstis, uerunt uel uere.
Seretim, seretid, seretg. retōk, retetek, retēk. **Uc.**
S Doceo petrū ꝛ illū, doces, cet. **P.** cemus, cetis, cent.
Tanītom, tanītod, tanīta. tanītuk, tanītatok, tanītak.
B. Docebā, bas, bat. **P.** docebamus, batis, bāt. uola
Tanīton uala, tod u. ta u. tanītuk u. tatok u. tak
S. Docui, cuiſti, cuit. **P.** docuimus, cuiſtis, cuerunt. 5
Tanītam, tanītād, tanītā. tanītok, tanītatok, niſtak
Lego hoc aut illud, legis, legit. **P.** gimus, gitis, gunt.
Oluasom, oluasod, oluassa. oluassuk, oluassatok, oluassat.
S. Legebam, legebas, legebat. **P.** legebamus, batis, bant.
Oluasom uala, sod u. ſsa u. oluassuk u. ſſatok u. ſſak uala
S. Legi, legisti, legit. **P.** legimus, gitis, gerūt, ꝛ gere.
Oluasām, oluasād, oluasā. oluasōk, oluasatok, oluasāt.
S. Audio hoc aut illud. **H**algatom, halgatod, halgatta.
P. halgattuk, halgattatok, gattak. **U**per cōtractionē.
S. Gallom, hallod, halla. **P.** halluk, hallatok, hallak.
Audiebā, halgatom hallom bāus, gattuk halluk
S. bas, gatod uala. led u. **P.** batis, ttatok u. latok uala.
 bat. gatta halla bāt. gattāk hallāk
S. Audiui, uīsti, uīt. **P.** uimus, uīstis, uerunt uel uere.
Halgatām, halgatād, halgatā. gatōk, gatatok, gatak. i
Hallām, hallād, hallā. hallōk, hallatok, hallāk.
Et hic uides **M.** cū ceteris ptāte affixcrū pronōim
 fungētibus, uerbis in Coniugādo perpetuo adiungi.
ORDO Tertius qui est Passiuorum. Passius

Passiua uerba in nostro sermone formatur a uerbis Tra-
 sitiuis secūdi ordinis Irāt, U syllaba te āte ultimā uer-
 bi syllabā inserta, ut Amo hūc aut illū, feretem. Amor
 ferettetem. Aduertat etiā puer nō esse eā in Passiuorū
 uōrum inflexione uarietate quæ erat in actiuorū uōrū
 cōiugationibus. Est enim Passiuorū inflexio uniformis.

IND: Pns. S. Amor, caris & re, tur. P. amur, amini, ātur
 ferettetem, ttetel, ttetik. ferettetūnk, ttetek, ttetnek
 S. Amabar, baris, & re, batur. P. bamur, bamini, bātur.
 ferettetem u. ttetel u. ttetik u. ttetūnk u. ttetek u. tetnek
 S. Amatus sum, es, est. P. amati sumus, estis, sunt.
 uel fui, & fuisti, & fuit. uel fuimus, fuistis, fuerut & re.

ferettetim, tetil, tetek. rettetink, tetitek, tettetinek.
 ferettetem uolt, ttel u. tett u. ttūnk u. tetek u. tenek u
 S. Amatus erā, eras, erat. P. amati eramus, eratis, erant.
 & fuerā, & fueras, & fuerat. & fueramus, & fueratis & rāt
 ttettem uala, uolt, tel u. u. tett u, u. tūnk u, u. tetek u. u.

IMPE: S. Amare, ametur. P. amemur, amēmini, amētur.
RATIVO ferettesel, tessik. tessūnk, tessetek, tessenek.

Futuro S. Amator tu, tor ille. P. amemur, amaninor, ator.
 ferettesel te iouendōre, tessik az. tessūnk tessenek.

OP: S. utinā, Amarer, reris & re, tur. P. u. mur, mini, rē.

TA uayha, ferettetnim, tetnil, tenek. ninik, nitel, ninek.

TIVO Praterito perfecto U plusq̄ perfecto. L ij-

Præterito imper: præ: per. p: plusq̄ per. Futuro.

S. uti Amatus eem ees eet. P. u. aati eemus eetis, eent.
nā, f. fuisse, f. fuisses, f. fuisset, f. fuissetus, f. setis, f. set.
uayha berettetem ttel^u. tett tünk^u tete^u ne^u
Futuro.) uoltam tal uolt tunk tatok nak uolna.

Amer, ameris, f. re, tur. P. utinā, amemur, amemi, amēt.
uayha berettessēm iouendōre, tessēl, tessik, uayha, sūnk
CON I V N C T I V O. (tessete^u, tessene^u.

p: imper. S. cū Amer, ameris f. re, ameō. P. cū. aemur, aemini, enē
mikoroñ berettessēm, tessel, tessik, mi. t. sūnk, tessete^u,

p: per. S. cū Amarer, reris f. re, reē. P. cū reūr, remā, renī (ne^u.
mikoroñ, berettetnim, nil, ne^u. m. tetnin^u, nitel^u, ninel^u.

p: plus q: per. S. cum Amatus sim, sis, sit. P. cum simus, sitis, sint.
uel fuerim, fueris, fuerit. uel fuerimus, fueritis, fuerint.

mi berettetem ttel^u tett tünk^u tete^u tenel^u
koroñ, lüttcm lütt lig lütt lüttunk^u tete^u tenel^u ligen

S. cu, Amatus eem, ees, eet. P. amati eemus, eetis, eent.
uel fuisset, fuisses, fuisset. fuissetus, fuissetis, fuisset.

mi berettetem tēl^u tett tētünk^u tete^u tenel^u
koroñ, uoltam^{uol} tal uolt^u uoltunk^u tatok^u tanak^{uolna}

S. cū, Amatus ero, eris, erit. P. aati erimus, eritis, erint.
uel fuero, fueris, fuerit. fuerimus, fueritis, fuerint.

Futuro mi berettetendem, del, di^u tendunk^u dete^u denel^u.
koroñ, lende^u, lendeß, lend. lendünk^u, lendete^u, len

IN FINI TI VO Amari, Szerettetni. (denel^u.

ORDO Quartus qui est uerborum Defectiuorum.

IND; pñs, S. Sum, es, est, P. sumus, estis, sunt. 448

Wagol, uag, uagon. uagunk, uattoł, uadnak.

S. Eram, eras, erat. P. eramus, eratis, erant.

Walik, ualal, uala, ualank, ualatok ualanak.

S. Fui, fuisti, fuit. P. fuimus, fuistis, uerunt, t: re.

Woltam, uoltal, uolt, uoltunk, uoltatck, uoltanak.

S. Fueram, fueras, fuerat. P. fueramus, fueratis, fuerant.

Woltam uala, uoltal u. uolt u. uoltunk u. tatok u. uol

Formatur enim ex fui & eram fueram. (tanak uala.

S. Ero, eris, erit. P. erimus, eritis, erunt. Futuro.

Lišek, liš, lišen. lišunk, lišetck, lišneck. IMPERATIVO.

S. Sis, sit. P. simus, sitis, sint. Lig, ligen. legunk, gefetck

Futuro. S. Esto tu, esto ille. P. simus, estote, sint. (nek.

Lig te, legen az. legunk, legetek, legenek. OPTATI:

S. utinā Essem, esses, esset. P. u. essemus, essetis, essent.

uayha, uolnik, uolnal, uolna, uolnank, uolnatck, nanak.

S. utinā, Fuissem, fuisses, fuisset. P. issemus, issetis, isset.

uayha, uoltam uolna, uoltal u. uolt u. uoltunk. u. tatok

Futuro u. Sim, sis, sit. P. simus, sitis, sint. (u. tanak uolna.

uayha, legetck, lig, legen. legunk, legetek, legenek.

S. cū Sim, sis, sit. P. cū simus, sitis, sint. CONIUNC:

mił. oron Legetck, lig, legen. m. legunk, legetek, genek.

S. cū Essem, esses, esset. P. essemus, essetis, esset.

mił. oron uolnik, uolnal, uolna, uolnank, natok, nanak.

S. cū Fuerim, fueris, fuerit. P. c. fuerius, fueritis, fuerit.

lüttem ligen, lütt lig, lütt ligen. m. lüttunk ligen,

lüttetck ligen, lütteneck ligen. Præterito plusq. per.

Futuro. S. cū Fuissē, fuisses, fuisset. P. fuissēmus, issētis, issēt. ^{uolū}
 miKoron uoltam u. uoltal u. uolt u. uoltunē u. tatok
 S. cū Fuero, fueris, fuerit. P. rimus, ritis, rint. (tanak ^{uolū}
 miKoron, Lendek, lendeß, lend. m. lēdünk, detek, denek.
INFINITIVO, Esse, Lenni. Prate: per: U plusq̄ per
VOLO uerbū Anomalū ad (fecto. Fuisse, Lūt lenni.
 primū Actiuorum ordinē refertur U secundum.

IND. Pns. S. Volo, uis, uult. P. uolūus, uultis, uolunt.
 Akarok, akarß, akar. Akarunk, akartok, akarnak.
 Akarlak, akarod, akaria. Akariuk, akariatok, akariak.
 S. Volebam. bas, bat. P. lebamus, batis, bant.
 Akarok ^{uola} akarß ^u akar Akarunk artok nak.
 Akarlak akarok akaria^u Akariuk^{ta} riatok riak^u uala
 S. Volui, luisti, luit. P. luimus, istis, rüt l re.
 Akarik, akara, akara. Akarok, akaratok, akarak.
 Akaralak, U c.

D V E R B I V M est pars orōnis
 suae adiecta uerbo significationē eius
 explanat atq; implet. Az Besidhez
 ualo az sobesidnek egg rise melk az
 Besidhez uettetuin az ū iecézisat
 iobban Ki magarazza es be tōlti. A accidit: Aduerbiij.
 Aduerbio accidūt Tria. Significatio, Cōpatio, U Figura.
SIGNIFICATIONUM Aduerborum spēs puer ex
 Donato petat. Particula penig Aduerbiū est Optādi in
 nro sermone, qua pro autē Redig, uel kediglen Cutroq;

enim mō loquimur) uulguſ imperitū ſolet uti. Dicimus
 n. Opto q̄ adueneris Penig el iüttél &c. Neq̄ enim
 eſt Aduerbiū huius ordinis apud latinos, quo natiuā
 huius particulae ſignificationē exprimere poſſis. Quēad
 modū enī apud latinos ſunt quādā particulae indecli
 nabiliū orōnis partium quae apud nos uoce carent ita
 ecōtra ſunt in nrā lingua quae latinā uocē non hēnt.
COM PA R A T I O. Aduerbia Cōparāt tribꝫ gradū
 bus Cōparationis. Poſitiuo, ut docte, BōlcZeñ. Cōparati
 uo, ut doctius. BōlcZebben. Superlatiuo, ut doctiſſime
FIGV: (Annal es bōlcZebben, auag ighen BōlcZeñ.
 Aduerbiorū figurae ſunt Duae. Simplex, ut Prudēter,
 BōlcZeñ. Imprudenter, BōlcZeſig nēlkül.

PARTICIPII VM eſt pars orōnis
 partē capiēs noīſ & uerbi. Recipit enī
 a noīe gñra & caſus, a uerbo autē tpā
 & ſignificationes ab utroq̄. Numerū
 & Figurā. Az félriſ uiuō az ſobe
 ſidnek eggik riſe melk az Nemnek es az Jghinek
 egg riſit uīſi el Mert az Nemtül Nemet es Eſetek
 uīſen az Jghitül Rediglen. V dötök es Jecziſeket.
 mind az Rettötül Szāmot es Abrazatot. Aedñ: par.
 Participio accidunt Sex. Quae Genus, Caſus, Tps,
 GB NVS. (Significatio, Numerus, & Figura.
 Genera participiorū ſunt Quattu: Maſculinū, ut hic
 lectꝫ. Fœim, ut hec lecta. Neutrū, ut hoc lectū. Oē, ut
 hic

hic & hæc & hoc legens, Irasoluasō. CA SVS.
 Casus pticipiorū sūt Sex. Nt̄s, G. D. Act̄s, V. Abt̄s.
 TEMPVS. Tp̄a part: sunt Tria. P̄ns, P̄teritū & Futurū.
 SIGNIFICATIO: significatiōs pticipiorū trahunt̄ a
 uerbis a q̄bus descēdunt. Alia est n. significatio Actiua,
 alia Passiua, alia Neutra, alia Deponēs, alia Cois.
 Actiuā significatiōnē habēt Participia quæ a uerbis ac
 tiuis descēdunt. Passiuā quæ a passiuis. Neutrā quæ a
 NUMERVS. (neutris &c. de q̄bus Donatus copiose.
 Nūi pticipiorū sūt duo. Sigl̄rs, hic legēs, az irasoluasō
 FIGVRA. (Pluralis, ut hi legētes, az irasoluasok.
 Figure participiorum sunt Duæ. Simplex, ut legēs.
 DE CLINATIO. (Cōposita, ut negligēs.

Legēs Declinationis Tertie quia mittit ḡmā
 singlarē in is & dtm̄ ī I, ut legēs, legētis, ti. Cū
 Participiorū declinatio nihil differat a Noim̄ declinatiōne.
 Vnum tm̄ inflexionum Participiorū Paradigma hic
 subiiciemus. Reliquas ex Donato puer facile discet.

N. hic & hæc & hoc,	Legens.		so.
G. huius	tis.		soq.
D. huic	ti.		sonat̄.
A. hunc & hāc tem, & hoc ens.		az irasoluasō	so.
V. o	ens.	lariter.	o so.
À. ab hoc & ab hac & ab hoc te, l̄ ti.		Singul.	so. tul.
Hi & hæc tes, & hæc legētia.			so. p̄.
Horu & haru & horū tum, l̄ tium, az irasoluasō			so. p̄.
bis	tibus.		sonat̄.

Ac. hos & has'tes & hęc tīa

V. o legentes & o tīa.

Ab. ab his legentibus.

folot.

¶ 22. Brasolua

fol.

folkul.

Complexi sumus eā Grāmaticæ partē, quæ declinabiles ora-
tionis cofinet partes, ī qua adeo nihil est ut quisquā ī nrā
desyderet līguā, ut hoc ipso, quod ad inflexiones attinet &
Noīme & Vōrum, oēs oīm līguas facile exuperet. Est n. regu-
latissima, ut uocāt, nō min⁹ q̄ una ex primarijs illis, Hebræa,
Græca, & Latina. Quo iniquior sum illis, qui hęc, ut pote
indignā qua hoīes utātur, nō contēpserunt mō, uerumetiā lin-
guā linguæ uirulētia cōspurare ueriti nō sunt. Qua re nō
nobis solū uerumetiā deo, qui līguarū autor est, iniuriā intul-
lere. Et hęc γλωττῶμα χιῶν in se, indignissime diu nrā lin-
gua pertulit, quā nrī ab hac uirulēta uiolētia facile potuissēt
tueri, si mō eius defētionem uoluissēt suscipere. Quid enim
indignius Christianis maxime, q̄ omissio uero līguæ usu serpē-
tīū ī morē līguas ī līguā, nihil cōmeritā, ac uene-
nū quod mox ī illā euomas sub labijs occultare. Qui & no-
bis nō secus accidit q̄ illis, qui īgentē intra parietes priuatos
thesaurū recōditum habēt quidē, uerū, illo, licet sint tenuis
fortune, frui nequeunt, cū ignorēt ubi locorū sit defossus.
Habuimus thesaurū hūc līguæ patriæ hactēus absconditum,
quē nūc primū repertū eruimus, ī lucēq̄ proferimus. quo si
frui nō recusauerimus, breui (ut spero, & opfo) ex ī opibus
diuites euademus abūde. Nescio enī qui fit ut nobis nrā etiā
præclara quæq̄ interdū sordeant, cum alijs gētibus sua etiā

¶

humilia

humilia placeat arideatq. Hoc re ipsa indignum sane erat,
 illud quis non sume detestetur quod interdum non solum nostram
 negligimus linguam & alienam discimus sed eas etiam quibus oēs
 bonae linguae sunt prodite.

CONIUNCTIO est pars orōnis annectens
 ordinās & sentētiā. AZ eggbe foglalas az
 böbeßidnek eggik riße mell az beßidnek
 ertelmit eggbe ragassta, es eggbe berzi.
 Coniunctionis accidentia.

Coniunctioni accidunt tria Ptās, Figura, Ordo. ¶ PTĀS.

Ptātis coniunctionum quinque spēs. sunt enim aut Copulatiuae.
 aut Disiunctiuae. aut Expletivae, aut Causales aut Rōnales
 Copulatiua coniunctio est in nrō sermone sicut in Donato.
 Es. qua & in scribēdo, & in pronūciādo quidā vitiose utun-
 tur. Nunc enim primā huius partis orōnis lram nempe e ab
 sorbent, nunc in mutant. Exēplum primi fuerit. Respondit
 & dixit. felele smonda. Secūdi Ite & uos inuineā meā. Men-
 netek. el tuis. Scribendū n. est & proferēdū felele es monda.
 item Mennetek. el tū es. Quod si ob crebrū uocaliū concursū
 predictā lram & in pronūciādo obscurā uolūus optimū erit
 Græcorum more id per apostrophē facere felele s monda.
 nec seqntis. dictionis corpus postrema huius coniunctionis lra
 sonerare atq; adeo ipā penitus corrūpere. Monda uox est pa-
 tria integra ac significans smonda corrupta, ac omni prorsus
 significatione carens. Simile est iudiciū de seqnti uoce, sine
 & alijs quibusdā qua uulgus utitur pro eo quod ē. es nincz

que etiā scribi potest mō iā dicto s̄ nincz. Dissimile de sēm.
 Nam hac uoce nrī utuntur composita perinde ac latini. nec
 quod si seunctim utamur dicimus Unon es nem. In qua cō
 positione primæ ut uides harū orōnis partiū hē e Un absor
 bentur penitus. Quinē ultima interdū in sczt. cuius rei exē
 plum seqns oratio subministrabit. Nec hoc, nec illud feceris.
 Bē ezt, se azt, ne teget e. **ELGVRA.**

Figuræ cōiunctionum duæ. Simplex ut, Nam. Composita ut,
 nancz. **TOR DO.** Coniunctionum tres ordines. Sunt enim
 aut Præpositiuæ cōiunctiōs ut At, ac, ast, aut Subiunctiuæ ut,
 Q, ne, ue, aut Coēs ut, Ergo, ideo, igit̄.

PRÆ POSITIO est pars orōnis quæ
 p̄posita alijs partibus ī orōne significatio
 nē earū aut implet aut mutat aut minuit.

az elölluetō az p̄obesidnek egg rife
 mell az egéb rifekek elötte uetritum̄
 az p̄obesid, azoknak ū iec̄zisit auag be tölti, auag el uai
 kostatta, auag meg küssebbiti. **Accidēs Præpōnis.**

Præpositio unū tātum hē accidens nēpe, **Casus.**

Casus autem sunt duo. **Actūs** & **Ablatiuus.**

Præpōnes Acti casus sunt. **Ad,** apud, ante, aduersum, cis, citra
 circū, circa, contra, erga, extra, inter, intra, infra, iuxta, ob, po
 ne, per, prope, propter, scdm̄, post, trās, præter, supra, circiter.

Præpōnes casus Ablatiui sunt. **Cusq̄,** secus, penes.

A, ab, abs, cum, coram, clā, de, e, ex, pro, præ, palā, sine, absq̄

Præpōnes utriusq̄ casus sunt. **In,** sub, super, subter. **Ctenus.**

